शिखरिणी.

मृदंग-ध्वानांतें जलद करिती, त्यांस बघुनी।
सुदृक्[1]-पौष्पा[2]-वेणी-सम-रुचि[3]-कलापां[4] पसरुनी ॥
सुनृत्यांतें केकी[5] करित असती; हें बघुन ती।
सरोमांचा[6] होते नवतृण-मिषें कीं वसुमती[7]! ॥ २३२ ॥

मालिनी.

घन करुनि निनादा वारि-वृष्टी करीती।
सकल वसुमती ती आर्द्र अत्यंत होती।
वनगिरिंवर धो धो अंबु चाले सुवेगें।
अलघु[8] लघु[9] नद्या ही पूर्ण होती जलौघें ॥ २३३ ॥

साकी.

शैलाग्राच्या वरुनि उड्या हे टाकित असति जलौघ।
उष्णारीच्या पाठीं लागत धांवति जणुं हे मेघ॥२३४॥

वसंततिलका.

नामापरी कृति असे विरला यथार्थी।
आहे क्षमाधरिं[10] परी अचलीं[11] च सार्थी।
ज्यांच्यावरी जरि कितीक हि वृष्टि राही।
अत्यल्प ही तरि न हे ढळतात पाहीं ॥२३५॥
पूरीं नद्या सकल पूर्ण भरूनि जाती।
त्यांच्यांत वृक्ष किति जंतु हि वाहताती।
पेटीं न चालति अगाध[12]जलांत नौका।
पांथस्थ बैसति तटस्थ[13] तटस्थ[14] देखा ॥ २३६ ॥

---

१ स्त्री. २ पुष्पांनीं गुंफित. ३ शोभा. ४ पिसारा. ५ मोर. ६ नृत्य पाहून पृथ्वीच्या अंगावर रोमांच येतात. ७ पृथ्वी. ८ मोठ्या. ९ लहान. १० क्षमा=शांति (पक्षीं) पृथ्वी धारण करणारे पर्वत. अचल नढळणारे. ११ हा शब्द जरी अशुद्ध आहे तरी प्रचारांत फार आहे. १२ फार. १३ तीरावर बसणारे. १४ स्वस्थ.

उपेंद्रवज्रा.

तंरंगिणी गे, जडसंगतीनें ।
चराचरा नाशुन तूं मदानें ।
स्वकूलें ही भ्रष्ट करून जाशी ।
ह्मणून पंकाविल सत्य होशी ! ॥ २३७ ॥

दिंडी.

पडति धारा वांकड्या किति समोर ।
असंख्यावधि उडतात जलतुषार ।
सधनगेहें गळताति तीं हि थोर ।
तदन्यांचा कोठून हो गुजार ॥ २३८ ॥

साक्या.

अतर्क्य लीला जगदीशाची होतां वर्षण भासे ।
कोठुनि जल हें इतकें येतें, जातें कोठें कैसें ॥२३९॥
क्षारसमुद्रोदक घेउनि घन करिती मधुर तयातें ।
चतुरजनाच्या हातें कैशि हि गोड च कृति ते होते२४०
एकसारखी चालू राही मोठी अखंडधार ।
जिकडे तिकडे पाणि च पाणी ओलें हो घरदार॥२४१॥
ओढे विहिरी तलाव यांना पाणी अपरंपार ।
रस्ते वाटा यांवरती ही चालति मोठे पूर ॥ २४२ ॥
डरांव् डरांव् ते बेडुक करिती मोठ्यानें पाण्यांत ।
टो टो करित चि सर्प हि निघती शिरतां पाणि बिळांत॥
सिंह व्याघ्र हि मेघ गर्जना ऐकुनि विनिद्र होती ।
पुच्छें अपटुनि डुरक्या फोडित बघती शत्रु सभोंती२४४
स्त्रिया मुलांना मृगी पाडसां गाई वत्सां पोटीं ।

---

१ नदी. (स्त्री). २ उन्मत्तपणानें. ३ वंश, तट. ४ दूषित, पाडलेलें. ५ पाप, चिखल.

धरुनि बैसति घट्ट; गर्जना होतां प्रचंड मोठी ॥२४९॥
कडकड कडकड वीज कडकडे मध्यें एकाएकीं ।
ऐकुनि चकित चि सकल हि होती पडेल कीं या धाकीं॥

आर्या.

धाराशस्त्रें घनराट् ग्रीष्मर्तुदवानलारि नाशुनियां ।
विद्युन्नयनीं पाहुनि, गर्जे विजयी अयुक्त हें न तया ।

शार्दूलविक्रीडित.

मेघा, तूं पडुनी चराचर जगा आनंदवीशी खरें ।
विद्युत्स्त्री तुझि चंचला चि पडतां होई चुराडा अरे ! ।
पाहूनी भुलतोस गोमटि वधू बैसे तुझ्या ती शिरीं ।
नाचे ज्यापरि नाचुं देशि तिजला हे रीत नोहे बरी ! ॥
निर्व्यापार असे समग्र जन ही स्वीया-लयीं बैसती ।
जाण्या कोणी धजे न अन्यसदना होई अशी हो स्थिती
गाई व्याघ्र पशू बकादि नयनां झांकूनि पक्षी किती ।
ध्यानस्था मुनिच्यापरी किति बकध्यानी हि ते राहती॥

साक्या.

चिखलावरुनी किति जन जातां जातां ते पडताति ।
नसेल कोणी पाहीलें ना? चहूंकडे बघताति ॥२५०॥
शेतकरी ते धान्यें घेउनि उत्सुक शेतीं जाती ।
पेरुनि त्यांतें अभिमतवर्षण व्हावेंसें इच्छीती ॥२५१॥

मालिनी.

नवनवजलयोगें अंकुरोद्भेद होई ।
तृणदलनिकरानें रम्य हो रानराई ।
सकल तरु-लतांनां वृष्टिनें येई तेज ।
नर पशु खग यांच्या दृष्टिला होई चोज ॥२५२॥

फुटुनि तृण सुमार्गा झांकि तेंव्हां च दाट।
झडकरि उमगेना जावया गांविं वाट।
बहुत दिवस जातां जेविं अज्ञान-योगें।
स्फुरति समयिं विद्या पंडितांही न वेगें! ॥२५३॥

वसंततिलका.

पृथ्वी तृणें हिरवि गार वरी किडे हे।
सोनेरि लाल पिवळे हि रुपेरि पाहें।
हें चित्र-वस्त्र करुनी ऋतुनें प्रियेला।
नेसावयास दिधलें गमतें मनाला! ॥ २५४ ॥

संतापदायि अधिकार तपर्तुचा तो।
जातां अतां सकल शांत च लोक होतो।
वर्षर्तु-राज्यि कवणास हि ताप नाहीं।
साजे खला सुपुरुषा उपमा बरी ही ॥ २५५ ॥

दिंड्या.

क्रमें तिसऱ्या वर्षीं[1] च ऋतुमती हो।
हरितें[2] लुगडें नेसते वसुमती[3] हो!।
करुनि मंडप वाजवी वाद्य-संघें।
स्वसंगानें अंकुरां करी मेघ! ॥ २५६ ॥

नृत्य गणिका पुष्पिता करिति देख।
भ्रमर-वाद्य च जणुं वाजवी सुरेख।
पारिजातां अनुराग हर्ष होतो!।
वक्र गुलछबु पाहून हांसतो तो! ॥ २५७ ॥

१ वर्ष, वर्षाऋतु. २ हिरवें. ३ पृथ्वी. ४ समुदाय. ५ जुई. ६ प्रेम, अनु=मागें राग=लाली (पारिजाताचे फुलाचा देंठ लाल असतोच).

लता-वृक्षीं टवटवी खुले फार ।
दलांवर सितें[1] पडताति बिंदु गार ।
जीवनानें[2] आनंद पावताति ।
लता ऋतुवर मौक्तिकें ओतिताति ॥ २५८ ॥

आर्या.

स्वकरीं खुरपीं घेउनि, शेतकरी करिति काम शेतांत ।
काढिति तृणझाडांतें, स्त्रिया हि तत्पति[3] मुलें हि तत्तात[4] ॥
खंडांशुकयुत[5] कर्षक[6], कांपत करितात काम ते रानीं ।
जडसंगें[7] मलिनघना[8], पीडिसि दीनां अखंड[9] धारांनीं ॥
करुं दे कामें त्यांना, सोडुं नको कांहिं काळ फार जला ।
मेघा, जीवनदाता[10], मानिति जरि पीडिशी च ते तुजला ॥

शार्दूलविक्रीडित.

गंभीरध्वनि अंबुदालि[11] करती विद्युल्लता चालती ।
वाहे शीत समीर सोदक तदा भृंगालि ही गुंजती ।
चंद्राकारक[12] चंद्रकां[13] पसरुनी बर्ही[14] कसे नाचती ।
ह्या कालीं अबला त्यजून निघती पांथ श्रमा पावती २६२

दिंडी.

"बालहरणी-चललोचना सुनेत्री ।
स्तनित[15] ऐकुनि धांवूनि ये सुगात्री ।
दृढालिंगुन मज भीरु शांत नोहे" ।
पांथ बोले 'मजवीण कशी राहे' ॥ २६३ ॥

---

१ पांढरे २ जीवदान, जल. ३ स्त्रियांचे पति. ४ मुलांचे बाप. ५ लहान वस्त्र. ६ शेतकरी. ७ मूर्ख, जल. ८ पापी, मळकट. ९ सतत. १० जीवदान देणारा, उदक देणारा. ११ मेघपंक्ती. १२ चंद्रासारखा आहे आकार ज्यांचा. १३ पिच्छावरचे डोळे. १४ मोर. १५ मेघगर्जना.

साक्या.

प्रियविरहानें सती[1] हि दुःखित होउनि करिते शोक ।
इष्टजनाच्या वियोगकालीं, नाहीं होत विवेक ॥२६४॥
"सुगंधि शीतल मारुत, अंबुद, गर्जत वरतीं येती ।
मयूर नाचत येती मेले! दुःखद मजला होती ॥२६५॥
अग पण बाई! तूं स्त्री असुनी, चंपले[2], हसशी कैशी!"
वियोगिनी[3] हें बोलुनि पडते रंभा वातें जैशी॥२६६॥
सुगंधि शीतल वायु येउनी सावध करितो तीशी ।
उठुनी प्रियकरशोधाकरितां, जाई ती आवेशीं ॥२६७॥
खिन्ना रुष्टा रमणी बोले, मेघा! मज दीनास ।
नाडावें या हेतूनें त्वां, केले किती प्रयास ॥ २६८ ॥
पंकिल भू ही, जलधारांनीं गगन, दिशा चपलांनीं ।
व्याप्त नद्या ही पूरीं, तैशीं विपिनें वृक्षलतांनीं ॥२६९॥
प्रियकर-शोधा मी निघतां रे तुजला असह्य झालें ।
अबलाघाताकरितां मेल्या! मलिना! हें त्वां केलें २७०
इतकें करुनी गर्जसि वरतीं, काळ्या! लाज च नाहीं!
ऐसें रमणी बोलुन शोकें मूर्छित फिरून राही ॥२७१॥

स्रग्धरा.

झांकूनी चंद्र-तेजा घन निज-महिमा दाविण्यासाठीं जाय
होई सारें परी तें उलट मलिनिमा व्यक्त त्याचा च होय
जे कां विद्वज्जनांचे मलिन जन गुणां झांकुनि स्वीय बुद्धी।
दावाया जाति, त्यांचे अवगुण दिसती स्पष्ट सर्वांस आधीं

आर्या.

ह्या वर्षाऋतुमाजी, स्वकीय वैभव[4] जनांस तम[5] दावी ।

१ पतिव्रता. २ वीज. ३ विरहिणी. ४ ऐश्वर्य (फार काळेपण). ५ अंधार.

अंबुदसमागमानें, शोभा त्याची किती मग वदावी२७३
मेघावरणें रात्रीं, दर्शन[1]मार्गास आड येति तमें ।
मलिनाच्या संगानें, दर्शनमार्गास[2] आड जेंवि तमें[3]२७४
लिंपी तम सर्वजगा, अंजन[4]वृष्टी च अभ्र कीं करितें ।
विफलों[5] सुदृष्टि होते, सेवा असदालयीं[6] कृतापरि तें ॥
सकलाँ[7]भेतें नाशी अज्ञान प्रोच्च नीच हो स्थानीं ।
व्यर्थ चि विचार होती, होतां दुर्जन तमिस्र[8] ही स्थानीं[9] ॥

साक्या.

कस्तूरीच्या दाट रसानें, कज्जलपंकानें कीं ।
विषकंठ[10]ाच्या कंठाभेनें, व्याप्त च विश्व विलोकीं ॥२७७
कालिंदी[11]जल-कस्तूरी-करिघटे[12]शर्वगल[13]नीलाब्ज ।
वर्षारात्रितमाचे बालक, दिसतो बरवा साज !॥२७८॥

दिंडी.

काकवर्णासारिखा अंधकार ।
त्यास अंबुदजडमलिनसंग थोर ।
"अधीं मर्कट" इत्यादि तसें झालें ।
अंधकारें सर्वांस अंध केलें ! ॥ २७९ ॥

इंद्रवज्रा.

गाढांधकारीं फिरताति चोर ।
स्थानांस सांकेतिकें[14] जाति जार ।
वंचून भर्त्यां असती[15]च जाती ! ।
चित्तीं न त्या आणिति वर्ण[16] जाती ॥ २८० ॥

---

१ दृष्टि. २ शास्त्र. ३ अज्ञानें. ४ काजळ. ५ निष्फळ. ६ दुर्जन. ७ शोभा. ८ अंधकार. ९ अधिकारावर. १० शिव. ११ यमुना. १२ हत्तींचा समुदाय. १३ शिवाचा गळा. १४ संकेत केलेल्या. १५ जारिणी. १६ ब्राह्मणादि.

वसंततिलका.

"जातेस तूं घनतमांत कुठें मृगाक्षी" ? ।
"मत्प्राण जो रमण तत्सदनास लक्षीं ।"
"नाहीं कसें भय तुला" ? पुसतां च कोणी ।
बोले सवें मदन सज्ज-धनुष्य-पाणी ॥ २८१ ॥

शिखरिणी.

"सवें सज्जाऽनंगा[1]नुचर असतो, तूं विधुमुखी ।
जडावाची भूषा चमकतअसे ते लखलखी ।
रणन्मंजीरें[2] तीं जणुं हृदयभू[3]-दुंदुभि झडे ।
अशा थाटें जातां चकित बघशी कां चहुंकडे ?" २८२

मालिनी.

"जनपशुतिमिरांची भीति नाहीं च मातें ।
पर, कुसुमधनूनें मद्दृगंतेषु-घातें[4] ।
व्यथित कितिक केले पामरा, त्वत्समान ।
बघतबघत जातें त्यांस रे हें च मान" ॥ २८३ ॥

आर्या.

जातां विलासिनीतें, लागे पर्जन्य तो मुसळधार ।
पंकिल[5]भूवर पडतां, जाते धरण्यास धार आधार ! ॥

साक्या.

श्रावणशुक्लीं नागपंचमी, येई सण दिवशीं ह्या ।
नागा काढुनि पूजा करिती, ललना[6] वाहुनि लाह्या २८५
कोठें वल्मीकांतें जाउनि, सहर्ष करिती पूजा ।
एकीमेकी हळदी कुंकू देती तेथें लाजा[7] ॥ २८६ ॥

---

१ मदन हाच शिपाई. २ वाजणाऱ्या मासोळ्या. ३ मदनाचा चौघडा. ४ माझ्या कटाक्षबाणाच्या तडाक्यानें. ५ निसरडी. ६ स्त्रिया. ७ लाह्या.

दिंडी.

नवीं लुगडीं शोभती नव्या चोळया ।
भूषितांगा थोड्याच त्यांत भोळ्या ।
तुर्ययामीं सुंदरी डामडौलें ।
जमुन फेरे घेतात, लोक डोले ॥ २८७ ॥

साकी.

एकीमेकी हात धरूनी, वर्तुल फेरे घेती ।
सिंहकटी त्या सत्वर लवुनी, सुंदर गाणीं गाती ॥२८८॥

मालिनी.

झुणुझुणु पदभूषाशब्द कानांत दाटे ।
चलवसन फिरे तें डोलतें काय वाटे ! ।
बघुनि रुचिर लीला रम्यनेत्रादिकांची ।
कितिक पुरुष चित्तीं होति संतुष्ट साची ! ॥२८९॥

आर्या.

घे अज[1] निशीथ[2] होतां श्रावणकृष्णाष्टमीस अवतारा ।
असुरेभाभा[3]हरि[4] हो, रव्युदयीं कुठुन चमकती तारा ॥
वसुदेवाचा सुत हरि, होतो करण्यास सत्य ती अजगी[5]
तो वासुदेव नामें, असुरासूं[6]तें हरावयास जगीं ॥२९१॥
गोपालगोपिकांच्या, तापातें स्नेहवर्षणें हरि तो ।
मेघ श्यामल ऋतुपरि, धेन्वादिपशूंस तुष्टि करि हरि तो॥
गोकुललीलाव्याजें, वधिले दुर्बुद्धि थोर ते असुर ।
मथुरेंत कंस वधुनी, हरि भूभर[7] करि सुहृष्ट मर्त्य सुर ॥

शिखरिणी.

अनंता कृष्णाच्या बहुविध कथा राम-सहिता ।
कविव्यासादींनीं कृत-सुकवनीं विश्व-महिता ।

---

१ कृष्ण. २ दोन प्रहर रात्र. ३ दैत्यरूपहत्तींची प्रभा. ४ हरण करणारा सिंह, विष्णु. ५ ब्रह्मदेवाची वाणी. ६ प्राण. ७ भूमीचा भार.

तया श्रीकृष्णाचा मनुज करिती उत्सव महा ! ।
छतें हंड्या झाडें लकलकित दीपावलि अहा ! ॥२९४॥

साक्या.

श्रावणशुक्लप्रतिपत्पासुनि कृष्णोत्सव करिताती ।
पूजा बांधिति थाटें ब्राह्मण-भोजन जन घालीति॥२९५॥
कृष्णजन्मदिनिं भक्तीनें ते करिती उपोषणाला ।
दुसरे दिवशीं करिति पारणा द्विज घेउनि पंक्तीला २९६

दिंडी.

उत्सवाचा दिन आठ थाट राही ।
गीत कीर्तन होतात पुराणें ही ।
जन्मकालीं शोभते मूर्ति फार ।
रामजन्मापरि सर्व थाट थोर ॥ २९७ ॥

भाद्रशुक्लीं गाणेशचतुर्थी ती ।
येइ उत्सुक उत्सवा लोक होती ।
सुबक करिती मृन्मयी गणपमूर्ती ।
उत्सवातें करिताति पूजुनी, ती ॥ २९८ ॥

साख्या.

रंगमहालीं देउनि वर छत झालर झुमरें तैशीं ।
जाळ्या नानापरिच्या खोदुनि करिती मखरें खाशीं२९९
हंड्या नानारंगीं झाडें, तसबिरि अरसे दाट ।
चित्रविचित्रित चित्रें अग्रीं मांडिति, दिसतो थाट ३००

वसंततिलका.

दूर्वा फुलें विविध-गंध अनेकरंगी ।
आणूनि पूजिति गजानन अग्रभागीं ।

---

१ भाद्रपद.

धूप प्रदीप अरती करती गणेशा ।
पक्वान्न मोदक समर्पिति ते परेशा ॥ २०१ ॥

वंशस्थेंद्रवंशा.

कथा पुराणें श्रुतिघोष चालती ।
श्रीमंतगेहीं हि घरोघरीं किती ।
आलाप घेती गवई सुरावरी ।
सुनृत्य वेश्या करितात भीतरी ॥ २०२ ॥

शरदृतुवर्णन.

शिखरिणी.

[1]सदानंदातें जो सुखभर करी स्वाद्भुतरसें ।
कराया [2]रामा जो [3]प्रिय[4]विहृतिकर्मी ह्मणतसे ।
असे ज्याला प्रेमा कुसुमितवनीं केलिविषयीं ।
शरत् श्रीकृष्णाचें चरित ऋतु दावी सुसमयीं ॥ २०३ ॥
[5]हरिद्वस्त्रा नेसे बहु रुइफुली कांठ सरसे ।
अलिश्रेणी वेणी [6]तिलक [7]निटिलीं शोभत असे ।
सुचंद्रातें घाली सुबक हि फुलें केतक दिसे ।
सुवर्णालंकारीं शरद[8]मलरंभो[9]रु विलसे ॥ २०४ ॥

इंद्रवज्रा.

रम्यप्रसन्नें[10]दुमुखी दिसे जे ।
शुभ्रां[11]बरानें रमणी विराजे ।
हो हं[12]सकीं भूषित पद्मनेत्री ।
वाटे शरच्छ्री जणुं ही सुगात्री ॥ २०५ ॥

---

१ जो सुखभर शरदृतु आपल्या विलक्षण मिष्ट फलादि रसानें सदा आनंदातें करी; जो कृष्ण आपल्या अद्भुत रसानें (शृंगारादिकां पैकीं) नंदाला सुखभर करी. २ स्त्रिया, बलराम. ३ पति, इष्ट. ४ विहार. ५ हिरवें. ६ टिळा, तिळाचें झाड. ७ कपाळ. ८ गोरी. ९ स्त्री. १० चंद्राप्रमाणें (पक्षीं) चंद्रच आहे मुख जीचें. ११ वस्त्र, आकाश. १२ हंस, पादभूषण.

हरिणी.

प्रिय-विधुकर[1]राश्लिष्टो[2] तुष्टा पयोधर[3]शांति ती।
त्वरित घडते, होते शांता कटाक्षचला-तती[4] ।
बहुसुख भरोत्कर्षें तोषे प्रसन्न शरद्वधू ।
बहुतदिवशीं येतां भर्ता कितीक सुखें वदूं! ॥ ३०६ ॥

वसंततिलका.

श्यामाजि ऐंद्र धनु न प्रगटे सुरंगी ।
नानापरी न घन ही दिसती खंभागीं[5] ।
व्योमीं! कधीं फिरति मेघ रिते सुशुभ्र ।
शोभे सदंतरिव निर्मल रम्य अभ्र ॥ ३०७ ॥
आतृप्तिजीवन समग्रचराचराला ।
देऊनि ताप हरुनी बहु हर्ष केला ।
हे मेघराज अजि निर्वसु[6] जाहलाशी ।
शोभा च ही तुज दिसे जगतांत खाशी! ३०८

साक्या.

रुचिकर लागुनि पचनीं पडतें, अन्नोदक ज्यामाजी ।
प्राबल्यातें पावुन दिसते, सुंदर तनु ही ताजी ॥३०९॥
नर पशु पक्षी सर्व प्राणी हुशार दिसती ताजे ।
प्रफुल्ल वल्ली मल्ली तरुवर सुरेख खुलती तेजें ॥ ३१० ॥
ग्रामवनीं बहु कुसुमित वल्ली सुंदर दिसती दाट ।
सौंदर्यानें पूर्ण श्री कीं करून आली थाट ॥ ३११ ॥
पुष्पवाटिका प्रफुल्ल होती, घमघम सुवास येतो ।
वरूनि मारुत झुळझुळ येउनि सुखद तनूला होतो ३१२

---

१ किरण, हस्त. २ आलिंगित. ३ स्तन, मेघ. ४ कटाक्षांची चंचल परंपरा, कटाक्षापरी ज्या चला विजा त्यांची पंक्ति. ५ आकाश. ६ द्रव्यरहित, उदकरहित.

किती प्रफुल्लित विनम्र वल्ली फलिनी[1] कितीक तैशा ।
तरुणी सुमुखी स्तनभारानें लज्जित सुतनू जैशा ३१३

शालिनी.

जाई शोभे मंडपीं पुष्पिताग्रा[2] ।
शेवंती ही शोभते पुष्पनम्रा ।
झेंडू, मर्वा, पाच चांफा गुलाब ।
मोतीया ही देतसे गंध लांब ॥ ३१४ ॥

दिंडी.

शुभ्रजाई शेवंति पातळातें ।
नेसुनी कीं आली च शरत्स्त्री ते ।
झेंडुचे ज्या जरिकांठ गुलाबाचे ।
छटे मधिं मधिं मन मोहिते जनांचें॥३१५॥

वसंततिलका.

ह्या झेंडुच्या कितिक पुष्पित रम्य रांगा ।
बागांत आणिक घरोवरिं ही सुरंगा ।
जाती तयांमधिं अनेक सुरेख गोल ।
कीं गालिचे पसरले ऋतुनें अमोल ॥ ३१६ ॥
शोभेंत थोडिंच फुलें तुझिया समान ।
आहेत झेंडु,! पृथिवीवरि सत्य मान ।
बारे तुझ्यांत असता जरि कां सुवास ।
बागें-मधें न मिळता इतरांस वास[3] ॥ ३१७ ॥

शार्दूलविक्रीडित.

शेवंती गुलनार गुलूछबु गुलाब श्रेष्ठ चित्ता हरी ।
झेंडू पद्म कण्हेर मालति लता जास्वंद यांच्यावरी ।

---

१ फलयुक्त. २ प्रफुल्लित आहेत शेंडे जोचे. ३ स्थान.

नानारंग सुगंध, आकृति; कृती ज्याची अशी शोभन।
कारागीर असा असे कवण तो पाहा मनीं शोधुन! ३१८

शिखरिणी.

सपुष्पा वेली ह्या तरुस धरुनी स्वेच्छ रमती।
सुकालीं हा युक्त क्रम, पर[१] चमत्कार दिसती।
कुमारी[२] ही पुष्पें सहित असती सांप्रत किती।
रजो-हीना मल्ली मलिन-मधुपासक्त असती! ३१९॥

वसंततिलका.

कैशी प्रफुल्ल दिसते नवकेतकाली।
घेई सुगंध मधुपालि बसून काळी।
हे केवडे न गमती स्मर-कुंत[३] तीक्ष्ण।
मारावया सविष[४] हे विरह्या सकोण[५]॥ ३२० ॥

साक्या.

गौर केतकी, दलकरनखरीं[६] पीडुनि मधुव्रतातें[७]
समणिभुजंगा[८] देखुनि देशी त्याप्रति गे संगातें! ॥
मंडप-मखरीं नवीन पुष्पित, असती वेली भृंगा!।
चलदलहस्तीं नाहीं ह्मणतां, मलिना? करिशी संगा! ३२१

शिखरिणी.

पडोळीं घोसाळीं परवर-फळें मंडपतळीं।
तशीं शेंगावांगीं बहुमृदुल बागेंत कवळीं।
किती पेरू केळीं अति-मधुर सीता-फळतती।
लतावृक्षीं नाना फलकुसुमराजी विलसती॥३२२॥

---

१ अन्य. २ मुली, कांटेशेंवती. ३ मदनाचे भाले. ४ विषयुक्त. ५ तीक्ष्णअग्रयुक्त. ६ पर्णरूप हस्तनखांनीं. ७ चांगलें आहे व्रत ज्यांचें, भ्रमर. ८ रत्नयुक्त (सर्पशिरीं मणी असतो.)

साकी.

जिकडे तिकडे सुंदर शेतें, दिसती हिरवींगार ।
सुलतालिंगित पर्वत तरु ही दिसती सुरेख फार३२३॥

वसंततिलका.

क्षेत्रें[1] अनेक दिसती रमणीय खाशीं ।
लक्ष्मी वनांत रमते परिपूर्ण हौशी ।
हर्षें कृषीवल[2] मधें करितात धंदे ।
पक्षी सहर्ष करिती स्थल पूर्ण नादें ॥ ३२४ ॥

साक्या.

कणसें हळुहळु नवीन निघती, शोभा त्यांची फार ।
कोमल दाणे दिसती सुंदर, सृष्टीचें तें सार ॥३२५॥
कणसांवरतीं नवीन दाणे, ओळीनें ते दाट ।
शरदें लोकां मौक्तिक-कणसें ताटीं अणिली भेट! ३२६
कर्षक[3] माळ्यांवर बैसूनी, कोलाहल करिताति ।
गोफण धोंडे गुंगत हाणुन, पक्ष्यांतें उडवीति ॥३२७॥

मालिनी.

सकल सकल[4] पक्षी रम्यवृक्षीं बसूनी ।
मग फलरसधान्यां भक्षिती थोर रानीं ।
विमल[5] जल नदीचें प्राशुनी खेळताती ।
उडतउडत हर्षें स्वेच्छ[6] लीला करीती ॥ ३२८ ॥
पशु नविन तृणांतें भक्षुनी पुष्ट होती ।
करुन वर सुपुच्छां उच्च शब्दा करीती ।
समद[7] वृष[8] नदीचें तीर हुंदाडिताती ।
भिडवुनि खर[9] शृंगां मत्त झुंजा करीती ॥ ३२९ ॥

---

१ शेतें. २ शेतकरी. ३ शेतकरी. ४ शब्दसहित. ५ स्वच्छ. ६ स्वच्छंद. ७ उन्मत्त. ८ बैल. ९ तीक्ष्ण.

साक्या.

निर्झर मौक्तिक शुभ्रहार जणुं धरिती अंगिं सुरेख ।
हिरव्या वेषा करुनी सुलता आलिंगिति गिरि देख ३३०
शरन्नद्या त्या पुलिनें हळुहळु दावित असती रम्य ॥
नवीन संगमलज्जित बाला स्वांग जसें पतिकाम्य ३३१

दिंडी.

नदीपात्रीं रमणीयता विशेष ।
स्वच्छ उदकें देतात मनां तोष ।
प्रसन्ना ह्या चालती नद्या वाटे ।
खरेनें कीं प्रियसंगमेच्छु वाटे ॥ ३३२ ॥

उपजाति.

सुज्ञाचिया संगतिनें विशुद्ध ।
होतीं खलांचीं कुमनें; प्रसिद्ध ।
ऋतूचिया या सुसमागमें हीं ।
तैशीं जलें निर्मल शांत पाहीं ॥ ३३३ ॥

शिखरिणी.

तुला सत्पात्राची सतत असते संगति बरी ।
तसे दोन्ही भागीं प्रबलें असती रोधें हि तरी ।
जला, चांचल्यातें धरुन असशी नीचैंग खरें ।
स्वभंगा पावूनी फिरत असशी संभ्रमें-भरें ॥ ३३४ ॥

साकी.

जलाशयीं ह्या ऋतूंत कमलें प्रफुल्ल होती फार ।
मधुकर गुंजारव वर करिती शोभा दिसते थोर ॥ ३३५ ॥

---

१ योग्याची, प्रवाहाची रुंदी. २ बळकट. ३ प्रतिबंध. तट. ४ हलकटासहगमन करणारें, सखल स्थळाकडे जाणारें. ५ आपला मोड, तरंग. ६ घाबरेपणा, भोंरे. ७ तळें.

दिंड्या.

जलामध्यें[1] सर्वदा असे स्थान ।
मधुपवृंदा सप्रेम देइ मान ।
कंटकांशीं[2] आजन्म सख्य आहे ।
मुदित मित्रोदयिं पद्म तरी राहे ॥ ३३६ ॥
करी जागृत सन्मित्र[3] करीं[4] लोकां ।
येइ तुज ही करण्यास पाहुनी कां? ।
मिटिसि डोळे[5] तरि तूं हि कुमुदिनी[6] गे ।
कशी वाटत तुज लाज नसे सांगें ॥ ३३७ ॥

उपजाति.

रत्नाकरांचा[7] सुत शांत कांत ।
श्रीचा[8] असे बंधु कलांनियुक्त[9] ।
सुधा[10]करांनीं[11] सुखवी अनेकां ।
अशासवें पद्मिनि रुष्ट तूं कां! ॥ ३३८ ॥

साकी.

अरविंदावर मिलिंद[12] दाटी करून किति बसती ते ।
पंचशरें[13] हे विषयुत शर चि स्थापित पांथ-वधातें॥ ३३९॥

दिंडी.

तुझ्याठायीं पद्मिनी गुण[14] अनेक ।
परी त्यांचें प्राकट्य[15] नसे स्तोक[16] ।

---

१ जड. २ निर्दय, कांटे. ३ साधूंचा मित्र किंवा उत्तम मित्र (सूर्य). ४ किरण, हात. ५ कमलरूप डोळे. ६ चंद्रविकासी कमलिनी. ७ समुद्र, राजा. ८ लक्ष्मी. ९ ६४,१६. १० अमृत. ११ किरण, हात. १२ भ्रमर. १३ मदन. १४ सौंदर्यादि, कमलतंतु. १५ प्रगटपणा. १६ अल्प.

हा च हेतु[1] श्रीयुक्त[2]-रम्य-कोशें[3] ।
मधुप[4]संघा पाळिसी सदा तोषें ॥ ३४० ॥
कर[5]स्पर्शें मातंग[6] पद्मिनीस[7] ।
भ्रष्ट[8] करिती पाहून तें अलीस ।
राग येई स्वप्रिया[9]-धर्षणानें ।
फोडण्या तच्छिर[10] जाति जणूं मानें ॥ ३४१ ॥

साकी

कर्णीं ताडित मधुप हि सध्वनि फिरून गंडीं जाती ।
द्विज[11] दाना[12]र्थी तीक्ष्ण ताडनाप्रति नाहीं मानीती ॥ ३४२ ॥

शालिनी.

कंज[13]आंदोलीं बैसुनी हंसहंसी ।
झोला घेती वायु येण्या विलासी ।
अंगीं घेती अष्ट-गंधी पराग ।
भृंगी-गीतें डोलती कीं सुराग ॥ ३४३ ॥

आर्या.

रवि ह्या ऋतूंत तापद, करितो प्राण्यांस फार तो कष्टी ।
माध्यान्हीं उष्णानें, होती संपूर्ण कृष्ण मृग पृष्टीं ॥ ३४४ ॥
धरितां चि दक्षिणाशा[14], तेजस्वि-प्रख्य[15] ही जरी द्युमणी[16] ॥
अपणा केवल नाहीं, स्वाश्रित दिवसां लघुत्व[17] ही आणी

---

१ कारण. २ संपत्ति, शोभा. ३ जामदारखाना, कळे. ४ मद्यपी, भ्रमर. ५. हात, सोंड. ६ चांडाळ, हत्ती. ७ उत्तम स्त्री, कमलिनी. ८ दूषित, उपटणें. ९ आपली प्रिया (पद्मिनी) तिजशीं धर्षण=दांडगाईनें. १० हत्तीचें शिर. ११ब्राह्मण, भ्रमर. १२ प्रतिग्रह, मदोदक. १३ कमलरूप झोपाळ्यावर. १४ दक्षिणेची इच्छा दक्षिण दिशा. १५ मुख्य. १६ सूर्य. १७ हलकेपणा.

दिंडी.

शुष्कपंका निर्धूलि भूमि शोभे ।
लता-पुष्पीं गुंजती भ्रमर लोभें ।
मंद शीतल सद्गंध वात येतो ।
पांथ-जनता[1]-चित्तांस मोहितो तो ॥ ३४६ ॥

शिखरिणी.

शरत्कालीं शस्त्रें स्मरविधु सुहृत् घे निजकरीं ।
सुगंधी पुष्पांचें नव धनु तदा चित्रित धरी ।
प्रगुंजन्मत्तालिध्वनि च जणुं मौर्वी[2]-रव करी ।
सुदृक्[3]-दृक्-बाणांतें हणुनि विरहि-प्राणच हरी! ॥ ३४७ ॥

वसंततिलका.

पुष्पें प्रफुल्ल धनु मन्मथ[4] भृंग मौर्वी ।
सुभ्रूदृगंत[5] शर काम तयास लावी ।
यन्मित्र चंद्र जडमूर्ति[6] जरी अनंग[7] ।
जिंकी जगा, न महतां क्षम[8] काय सांग ॥ ३४८ ॥

दिंडी.

सौख्यकंद च तो होय शारदेंदु ।
कुमुदकुंदीं चंद्रिका विशद बिंदु ।
मोद देती, चालतो मंद मंद ।
वात, घेउन मकरंद रम्य गंध ॥ ३४९ ॥

(दसरा) आर्या.

आश्विन शुक्लप्रतिपत्पासुनि नवरात्र देविचें बसतें ।
जलघटिं देवी मांडुनि, प्रतिदिनिं सुममाळ लाविती जन ते
सप्तशतीच्या पाठा, करिती दीपप्रकाश दिनरात्र ।

---

१ जनसमुदाय. २ दोरी. ३ स्त्रिया. ४ मदन. ५ कटाक्ष. ६ जड, जल. ७ अंगरहित ८ शक्य.

हळदीकुंकुं सुवासिनि, एकीमेकीस देति सर्वत्र॥३५१॥
यापरि नव दिन झटती, नवरात्राच्या सपुत्र जन कामीं।
आली विजया-दशमी स्त्रीसह होती सहर्षमग कामीं३५२

कटाव.

सोन्याचा दिन तो आला, ह्मणती दसरा ज्याला ॥ ध्रु०॥
प्रातःकालीं स्नानापूर्वीं, करिती तैलें अभ्यंगातें, केशरि-गंधा लावुन भालीं, उटीस घेती सर्वांगातें, सुगंधि गंधें पुष्पादींनीं, पूजितबसती श्रीरंगातें, पोथ्या पाटीं मांडुनि शस्त्रें, पूजिति त्यांच्या मग रांगेतें. सुतमित्रांसह सु-भोजनातें, करूनि टाकिति मुखरंगातें, इच्छित भूषण करुनि स्त्रीला देती वांछुन तत्संगातें, हर्षित बाला विडे प्रियाला-देती-झांकुन कुच अंगांतें, वाटतें सार्थक तेंव्हां मनमोहक रमणी-लीला॥ सोन्याचा०॥ध्रु०॥धोत्रें रेशिम-कांठि नेसती, कितीक सुंदर मंदिल बांधिति, किती कला-वर पगडी फिरविति, त्यामधिं शेतें पिंवळीं खोंविति, अंगरखे-कडकडित घालिति, विडी मुखामधिं, छडी-हतामधिं, घडी रुमाली, कडकडि पोशाकाची वाजत, जाती घोडीं खडीं जेथ तीं, रौप्यफुलांच्या माला ज्यांला, शिरा हिरा ही तुरा विराजे, खोगिर गजनी वरती राजे, बसती त्यावर जैसे राजे, बाजंत्र्यांचे बाजति बाजे, प्रतिध्वनीनें दिगंत गाजे, जाती जेथें असतें ताजें, अपट्याचें अणि झाड शमीचें, दुःखशमीचें पूजन क-रुनी, सुवर्णवल्ली स्वीकारूनी, पुष्कळ पैसा खर्चिति दानीं ॥ थाटानें जाती ऐशा दिवशीं त्या शिलंगणाला ॥ सोन्याचादिन० ॥ ध्रु० ॥ निघती तेथुन टाकुन झाडें, ऐटीनें ते अखडिति तोंडें, डौलानें वर करिती चौडे,

वाजत तोंडे चालति घोडे, खडेभुई ती गेल्यावरती बडे लोक मग जोडे हणती, दौडे घोडे-कळप हि ते-व्हां, पुढें जावया करिती हेवा, पडे लोक तो वरून तेव्हां, कितीक होती लंगडे मुंडे, खडे लागतां हडें ठणकती, रडें निघे तें, झांकिति तोंडें, ह्मणतिल वेडे, लोक ह्म-णूनी, बघती इकडेतिकडे तंव तों, कडेस त्यांच्या सडे लोक ते, विडे खात ते, छडे हातामधिं, फडकित जोडे हांसत येती, कोणी मागुन तट्टूवरती, बसून येती खट्टू होती, नंतर सर्व हि देवा जाती, नमन करूनी सोनें अर्पिति, भेटें कोणी त्यांला देती, आप्तसख्यांतें प्रेमें भेटति, सोनें झाडा काय लागलें, यारीतीं जन खोंचुन बोले, पण तें सत्यचि आजि जाहलें, ओंवा-ळीती कुरंगनयना, सोनें लगडा देती त्यांना सहर्ष नं-तर करुन विनोदा, उपहारादिक करिती धंदा, मग ते उतावळीनें सेविति रात्रिसुखाला ॥ सोन्याचा दिन तो आला० ॥ २५३ ॥

साक्या.

अश्विन-कार्तिक-मध्यें उत्तम दीपावलि सण येतो ।
स-स्त्री-बालक उपभोगोत्सुक, जन तो हर्षित होतो ॥
सुगंधितैलादींनीं अबला, न्हाती त्रयोदशीस ।
पुरुष पहाटीं पाटीं बैसुन, न्हाती चतुर्दशीस ॥२५५॥

दिंडी.

मध्यभागीं मांडिला पाट राहे ।
भोंवतालीं रांगुळी शोभताहे ।
बसुन त्यावर अत्तरीं अर्गजांहीं ।
स्वांगमर्दन करवुनी न्हाति पाहीं ॥ २५६ ॥

साक्या.

मग ते स्नाना बसूनि पाटीं, बहूष्ण घेती पाणी
धन्यनराच्या अंगीं फिरती, मृद्वंगीमृदुपाणी ॥ ३५७॥
अंगा पुसुनी नव पीतांबर, नेसुन बसती पाटीं ।
केशर-गंधा लावुन भालीं, अंगीं घेती ऊटी ॥३५८ ॥
नंतर लवकर नित्य विधींतें, अटपुन रेशिम-कांठी ।
नवीन सुंदर धोतरजोडे, नेसतबसती ऐटीं ॥ ३५९ ॥

दिंडी.

पुढें रमणी वाढिती फराळातें ।
अनारशींतें लाडूंस करंज्यांतें ।
चिरोट्यांतें पोह्यांस कोडबोळीं ।
पुरुष हर्षे भक्षिती रम्यकाळीं ॥ ३६० ॥

साकी.

फराळ करुनी द्यूतक्रीडा, करीतबसती हर्षे ।
सार्धप्रहरीं[1] भोजन करितीं, आप्तांसह संतोषें ॥ ३६१ ॥

दिंडी.

पाटरांगा रांगुळ्या रम्य पानें ।
शाक चटण्या कोशिंबिरी हरीनें ।
भर्जी पापड पापड्या सांडगे ही ।
घृत द्रोणीं ओदनीं वरण राही ॥ ३६२ ॥

साकी.

बुंदी जिलब्या दळया बेसन, मोतीचुर पक्वान्ना ।
वाढित असती चंचलनयना सिंहकटी स्वाद्वन्ना ॥३६३॥

दिंडी.

पंक्तिमध्यें सुंदरी चमकताति ।
पाहिजे तें पक्वान्न वाढिताति ।

---

१ दीडप्रहर दिवसास.

मिष्ट मठ्ठा शेवटीं मधुर भातीं ।
वाढिती मग संतुष्ट पुरुष होती ॥ ३६४ ॥

साक्या.

भोजन पक्वान्नां-सह करुनी विड्यास घेती तोषें ।
द्यूत-क्रीडा करीत बसती मित्रांसह संतोषें ॥३६५ ॥
एकसारखे खेळत बसती सूर्यास्तापावेतों ।
फराळ अटपुन सुवेष जाती दीपोत्सव बघण्या तो॥ ३६६॥

दिंडी.

दीप-पंक्ति प्रतिगृहीं निशीं थाट ।
त्यांत फार चि देवळीं चकचकाट ।
किती दारू सोडिती मुलें थोर ।
तींत आकृति बहुरंग खुबीदार ॥ ३६७ ॥

मालिनी.

पुरुष मग निशीं ही द्यूत-केली करीती ।
सुखित तरुणवेश्या-गान ऐकून होती ।
मुदित कितिक होती पाहुनी त्यां विलासी ।
करिति सुखद लीला देउनी द्रव्य त्यांसीं ॥३६८॥

शार्दूलविक्रीडित.

वेश्यांचा वरपंगि थाट बघुनी त्या लुब्ध होती जन ।
देती वस्त्रविभूषणांसि, करिती तत्प्रीतिसंपादन[1] ।
द्रव्याच्या बहु राशि ओतुनि पुढें, सार्थक्य ते मानिती
स्वस्त्रीच्या करितात काटकसर प्रत्येक-वस्त्रा किती ! ॥
द्यूतक्रीडन सुंदरीसह करी लावी विलासी पण ।
कांताचुंबन जिंकिलें प्रियतमें तैसें हि आलिंगन ! ।

---

१ वेश्यांच्या प्रीतीचें संपादन.

कांतेतें प्रिय हृद्य[1]-केलिकरण्या हर्षें पणातें पुसे; ।
मावेना हृदयांत हर्ष, रमणी गेली सुमंचीं मिसें ! ३७०॥

दिंडी.

अशापरि ते चारीं हि दिनीं सौख्य ।
विलासी जन भोगिती असे विख्य ।
अमावास्या-दिनिं फार रम्य शोभा ।
असे; लक्ष्मीपूजनीं प्रदीपाभा ॥ ३७१ ॥

शिखरिणी.

जिच्या सामर्थ्यानें कुमति[2],सुजनीं मान्य असती ।
सुधी[3], मानें सौख्यें रहित यदभावीं[4] बघ किती ! ।
कला, विद्या, ही त्या विफल; सुत, दारा न पुसती ।
सुखाचें शोभेचें अतुलगृह लक्ष्मी विलसती ॥ ३७२ ॥

शार्दूलविक्रीडित.

श्रीमद्भाषण अप्रमाण अथवा निर्युक्त[5] त्या मान्यता ! ।
युक्तींनीं युत सप्रमाण विबुधोक्ती तुच्छ हि तत्वतां ।
लक्ष्मी कारण ह्या असे तिजविणें सर्वांगुणां अल्पता ।
थाटानें तिज पूजिती जन पहा आली दिवाळी मता[6] ३७३॥

साकी.

लक्ष्मीपूजन गृहीं गृहीं परि, धनिकगृहीं बहु थाट ।
तशी दुकानीं शोभा फार च बघण्या गरदी दाट॥ ३७४॥

शार्दूलविक्रीडित.

लक्ष्मीचे बहु ढीग, मांडुनि पुढें त्या पूजिती शेटजी ।
पूजा सांगति दक्षिणाश[7] मिळण्या पैसा तयां भट्टजी ।

---

१ मनांतली. २ मूर्ख. ३ विद्वान्. ४ लक्ष्मीच्या अभावीं. ५ असंबद्ध. ६ मान्य. ७ दक्षिणेचो आहे आशा ज्यांना.

मोठे [1]तुंदिल शेट नाभि जणुं कीं त्वन्न्यासगर्ता[2] रमे[3] ।
मूढां त्यां वश तूं तशी न विबुधीं[4] आश्चर्य आह्मां गमे ३७५॥

दिंडी.

किती हंड्या झुंबरें भिन्नरंगीं ।
लागल्यानें फांकतें तेज रंगीं ।
मधुर-वाद्यें वाजती अशा रीतीं ।
धनिक पूजा सानंद हो करीती ॥ ३७६ ॥

मालिनी.

खुलति बहुत मुक्ता राजतीं तेथ ताटीं ।
मधुन खुलतसे ही स्वर्ण तेथें सपाटी ।
चकचक रुपयांचे ढीग लागून ठेले ।
ज्वलित-बहुत-दीपीं तेज फांकून गेलें ॥ ३७७ ॥

साकी.

साळी-लाह्या बत्ताशे ही तांबूलांतें देती ।
निमंत्रितांतें, जो येई त्या, देउन धर्म करीती ॥३७८॥

दिंड्या.

रुसुन बसती सुंदरी पाडव्यास ।
प्रिया-करवीं करविती भूषणांस ।
पतिस हांसत ओवाळितात थाटीं ।
विनोदासह भूषणां घेति ताटीं ॥ ३७९ ॥
द्वितीयेसी बंधूस मेजमानी ।
करुनि बहिणी ओवाळितात सोनीं ।
बंधु घाली ओवाळणीस ताटीं ।
दिसे प्रीति दोघांत फारमोठी ॥ ३८० ॥

---

१ मोठ्या पोटाचे २ तुझ्या (लक्ष्मीच्या) न्यासाची=पैसा पुरून ठेवण्याची गर्ता=खांच. ३ हे लक्ष्मी. ४ विद्वानांस.

साक्या.

चातुर्मास्यीं शोभा त्यांत हि फार चि कार्तिकमासीं ।
सुखकर शोभाविशिष्ट ऐसा नाहीं द्वादशमासीं॥३८१॥
प्रातःस्नानाकरितां जाती नदिवर लोक पहाटीं ।
रमणी वेणी घालुनि नटुनी सहर्ष जाती घाटीं ॥३८२॥
मुलें हि दवडत खेळत जाती अत्युत्सुक तीं वाटीं ।
महानदीच्या तीरीं स्नाना होते फार च दाटी ॥३८३॥

दिंड्या.

देवळामधिं रांगुळी दिसे वाटें ।
दिव्यमूर्ती पाहुनी प्रेम दाटे ।
दीपशोभा रात्रींत मनोहारि ।
पाहतांची देतसे हर्ष भारी ॥ ३८४ ॥

सर्वमासीं राहते सुशोभा ही ।
पौर्णिमा-दिन अत्यंत मना मोही ।
पुरुष जाउन पोहती नदी-पात्रीं ।
स्नान करिती अल्पोदकीं सुगात्री ॥ ३८५ ॥

उपेंद्रवज्रा.

उड्या जलीं धांवुन टाकिताति ।
अनेकरीतीं जन पोहताति ।
बुडून मध्यें निघताति दूर ।
किती उताणे तरती समोर ॥ ३८६ ॥

साकी.

बसूनि सुमुखी स्नानें करिती वदनें विधु दिसतात ।
किंवा भ्रमरावृत कमलें तीं वेणीसह खुलतात ॥३८७॥

मालिनी.

चपल कुचयुगाशीं खेळती फारवेळ ।
अतिशुचि[1] असुनी ही, चुंबण्या जाति गङ्ग ।
जणुं सुखित तरंग स्वंगे[2]-लीला करीती ।
विरल समयिं लोकीं राहते सभ्य-रीति ॥ ३८८ ॥

साकी.

कितीक धार्मिक संध्या-पूजन करीतबसती घाटीं ।
रमणी गंगा पूजुनि, कागद-दिव्यांस सोडिति लाटीं ॥

दिंड्या.

तरंगावर शोभती दिवे फार ।
तरंगूनी चालती मनोहार ।
जलीं बिंबें बिंबून हालताती ।
दीप-बाहुल्या-भास मना देती ॥ ३९० ॥
किती नियमी अटपुनी स्नान-संध्या ।
पुष्प-तुलसी घेऊन बिल्व गंधा ।
पूजिती ते माधवोमाधवांतें[3][4] ।
कृपें त्यांच्या पावती मंगलांतें ॥ ३९१ ॥

साक्या.

सुमुखी स्वकरीं पात्रें घेउनि अनेक देवां जाती ।
नमूनि तेथें रांगूळीतें काढुनि मागें येती ॥ ३९२ ॥
सायंकाळीं हंड्या झाडें झुंबरें प्रदीप दाट ।
देवांगारीं वाजंत्र्यांचा सुस्वर कितीक थाट ! ॥ ३९३ ॥
मध्यें मध्यें सुरेख उडती कारंजीं शतधारीं ।
चित्रें रंगित पौष्प गालिचे दिसते शोभा भारी॥३९४॥

---

१ पवित्र. २ स्त्रियांच्या अंगाचेठायीं क्रीडा. ३ विष्णु. ४ शिव.

वसंततिलका.

दैत्येंद्र जो त्रिपुर मारियला शिवानें ।
ह्या वासरीं ह्मणुनि त्या अबला रतीनें[1] ।
वाती किती त्रिपुर-नामक लाविताती ॥
जाळून ईशरिपु, दाविति कीं स्वभक्ती ॥२९५॥

मालिनी.

खुलति चकचकाटें देवळें रम्य पाहीं ।
सुटत बहुत दारू चंद्रजोती नळे ही ।
सणणण गगनातें बाण भेदून जाती ।
ह्मणुनि च पडती कीं रम्य तारे सुकांती॥२९६॥

हेमंतऋतुवर्णन.

इंद्रवज्रा.

प्राण्यांस सर्वां स्वकलेंत गोंवी ।
हेमंत अंगां बहु कंप लावी ।
यत्नाविणें सीतल वारि[2] ठेवी ।
भोगार्हरात्री अतिदीर्घ दावी ॥ २९७ ॥

हेमंत-रात्री हिम[3]शुभ्र-दंता ।
हे तारकों-चंचलदृष्टि कांता ।
गाढांधकेशा[5] द्वि[6]र्गुणा हि राहे ।
मत्तांग[7]नेच्यापरि मंदगा हे ॥ २९८ ॥

---

१ भक्तीनें. २ उदक. ३ बर्फच आहेत व बर्फासारखे आहेत शुभ्र दंत जीचे. ४ डोळ्यांतील बाहुल्या, नक्षत्रें. ५ दाट अंधकारच आहे केश जीचे, अंधकारासारखे इ०. ६ दुप्पट, दोन आहेत गुण रज आणि तम जीचे ठायीं. ७ स्त्री.

आर्या.

त्वत्कृति हे हेमंता, कचित चि ते सौख्य देइ कोणास।
सौख्यद हो स्त्रीयुक्ता तापद त्या यत्कलत्रं कोणासें३९९
त्वत्करणी हेमंता, वाटे मज गर्हणास्पदा कांहीं।
द्विजें शुचि कांपवुनी रे अपटिसि बहु त्यांस आपदा कां ही!

साकी.

संपूर्णांगें थंडीनें तीं खुडखुड काकडताती।
दंतांवरतीं दंत हि अपटुनि तडतड सुशब्द होती४०१.

दिंडी.

शीत मारुत वाहतो शीत धूली।
थंड वस्त्रें जणुं वाटताति ओलीं।
शीत उदकें झोंबती सर्व-देहीं।
अग्निची ही नचले च शक्ति कांहीं॥ ४०२॥

साक्या.

अति-शीतानें उदकावर तो दिसतो पडदा दाट।
शीतभयें जल पासोडीतें पांघरतें कीं घट्ट॥ ४०३॥
अग्नीची ही दाहक शक्ति प्रनष्ट हेमंतीं ते।
निकटस्थापित दहन जरी ही थंडच वाटे सीतें॥४०४॥
अन्य ऋतूंची दहशत नाहीं हेमंताची राही।
ज्याला थरथर नर पशु पक्षी कांपत असती पाहीं४०५

आर्या.

श्वानें चुलिच्या मध्यें, डोळे मिटुनी सकंप बसतात।
करचरणांगां उदरीं, कूर्मापरि जंतु ही अखडितात४०६
सस्त्री-बालक मानव, करुनी ज्वलितेंधनाग्नि तो संविध।

. १ स्त्री. २ कोपरा. ३ निंद्य. ४ ब्राह्मण, दंत. ५ पवित्र, शुभ्र.
६ अग्नि. ७ कासव. ८ पेटलेलीं इंधनें=काष्ठें त्यांचा. ९ जवळ.

शेकत बसती हर्षें, हाहा हुहू करून ते विविधं॥४०७॥
पुरुष स्त्रिया हि बालक, हात पुढें करुनि शेकती बहुत।
कीं प्रार्थिती हुताशा, सीताचें तूं प्रभो करीं च हुत४०८

शार्दूलविक्रीडित.

पक्षी वानर कांपती थरथरां वृक्षावरी बैसती।
उड्डाणीं कृतनिश्चय स्वनयनां झांकून ते राहती।
शीतानें पशु आर्त होउन तृणा टाकून हो पाहती।
प्राणी सर्वच शीत-पीडित असे कर्तव्य ही सोडिती४०९

साकी.

लतादलांवर हिमकण शीतल शुभ्र हि दिसती फार।
ऋतु-संगें श्रमबिंदु च पडले अंगावर किं अपार!४१०॥

आर्या.

भोगुनि हेमंतें कीं, मुक्तामाला च अर्पिल्या लसती।
किंवा तापविनाशक औषधगोळ्या प्रियें दिल्या असती॥

वसंततिलका.

धान्यें खळयावर ढिगावर ढीग ठेले।
त्यांतें मळून कृषिकांहिं तयार केले।
राशी अनेक करुनी स्वगृहास नेले।
लक्ष्मी गव्हा-हरभऱ्यावरि तैं च डोले॥४१२॥

मालिनी.

हरितें हरित धान्यें सौख्य दृष्टीस देती।
हलति बहुत ओंब्या रम्य घाटे सभोंती।
प्रिय-युत जन ओंब्या मिष्ट खाती हुळा ही।
रुचिकर बहु लागे गोड जाती अर्धी ही॥४१३॥

---

१ अनेकप्रकारें. २ अग्नीस. ३ शेतकरी. ४ हिरवी.

शिखरिणी.

जशी नारी जातां स्वपति परदेशास विरहें ।
उदासीना होते त्यजुनि सुखभोगास कृश हे ।
घनांच्या संयोगें सरुचि वन-लक्ष्मी खुलतसे ।
वियोगानें फिक्की अनुदिन कृशा ही दिसतसे ४१४

शार्दूलविक्रीडित.

अन्यर्तूंत तशी नसे चव जशी हेमंतिं अन्ना असे ।
पाणी शीतल मिष्ट निर्मल मना संतोषवी ही तसें ।
वस्त्रें रूभरि लोंकरी मृदु जना देती किती सौख्य तीं ।
मृद्वंगी-तनु-संग-सौख्य मनुजा द्यामाजि होई अती४१५

वसंततिलका.

जातें भरून जिकडेतिकडे धुकें तें ।
प्राण्या दिसे न जरि वस्तु समीप ही ते ।
कीं शत्रुचा उगविण्या जणुं सूड शीतें ।
हा कोंडिला ज्वलन-धूम्र गमे च मातें !॥४१६॥
गोठून जाइ पडतां बहु थंडि पाणी ।
हो शुभ्र बर्फ जशि कीं बरफी च जाणीं ।
अंगामधें हुडहुडी भरुनी अनेक ।
प्राणी फडाफड हिवें मरताति देख ! ॥४१७॥

मंदाक्रांता.

तूं हेमंता गमशि मजला पारधी रे कठोर ।
थंडी जाळें जणुं पसरुनी मारिशी जीव फार ।
पक्षी जातां उडुनि हणिशी त्यांजला थंड गोळ्या ।
पृथ्वी-पृष्ठीं अपटिशि तयां धाडकन् जेंवि मोळ्या ४१८

---

१ तेजस्वी. २ दररोज. ३ अग्नीचा. ४ अग्नि.

वसंततिलका.

आहेत लोकिं[1] रसं[2] पातळ ते अनेक ।
उष्णेंकरून करिती घन[3] त्यांस लोक ।
आहे तुझी च कृति एक अनन्यगम्य[4] ।
शीतें हि घट्ट करिशी जल तूं च धन्य ! ॥४१९॥

सूर्याग्नि घट्ट करण्या झटती जलातें ।
रूपांतरासि धरुनी परि जाई हो तें ।
दोघे हि तापति तथापि उपाय-शून्य ।
जागीं जडा अवळिसी घन तूं च धन्य ॥ ४२० ॥

कंटाळले जन तुला जरि था अतां रे ।
गेल्यावरी गुण तुझे स्मरतील सारे ।
नोष्मा कधीं, सततनिर्मल तोय थंड ।
रात्री सुखाध्ययन-योग्य जरी प्रचंड ॥ ४२१ ॥

इंद्रवंशा.

उद्योगमग्नास करी च गोडी ।
हें शीत त्यांना न कदापि पीडी ।
आलस्य सोडूनि तुह्मी ह्मणूनि ।
नित्य प्रयत्नांस करा झटूनी ॥ ४२२ ॥

भुजंगप्रयात.

हिमें झांकलेले किती थंड-देशीं ।
वनीं पर्वत प्रोच्च ते श्वेत-वेशी ।
जणूं थंडिनें फार होऊनि भीत ।
संपूर्णांशुकानें[5] च आच्छन्न[6] होत ॥ ४२३ ॥

---

१ जगांत. २ दुध, उसाचा रस आंब्याचा रस इ०. ३ घट्ट. ४ दुसऱ्याला न साधणारी. ५ लोंकरीच्या वस्त्रानें. ६ आच्छादित.

मंदाक्रांता.

बर्फानें हें नव जणुं दिसे पांढरें विश्व देख ।
कैलासाचेपरि गिरि तसे वृक्ष छत्रें सुरेख ।
[1]नीरें दुग्धापरि दिसति हीं श्रीफलें शंखभाती ।
मुक्ताहारासम सकलही शोभती वेलजाती ॥४२४॥

आर्या.

मार्गक्रमण्या लोकीं, जागृत केला जरी पथिक वाटे ॥
कर पद पोटीं लावी, त्यातें उठण्यास दुःख बहु वाटे४२५

शार्दूलविक्रीडित.

चाले शीतल वायु, शीत हि तसें अंगास पीडा करी ।
कुंदीं आणि नवारविंदिं बकुलीं भृंगालि गुंजी करी ।
शीता नाशि जयाचिया जवळि ह्या काळीं न हो सुस्तनी
दुर्दैव्या क्षणदा युगापरि तया होती व्यथा-दायिनी४२६

शिखरिणी.

गृहीं पांथा, रामा त्यजुन परदेशास निघशी ।
प्रिया नाहीं, [2]वा [3]तद्विरहदहना[4]ऽविज्ञ असशी ।
अरे ! कालीं ऐशा कुठुनि मग सोडूनि तिजला ।
सुचे जाणें कोठें; मरण च जणूं नेत तुजला ! ॥४२७॥

मालिनी.

प[5]रुष वच [6]नं पांथा, मानसीं त्वां धरावें ।
स्वसदन-रमणीतें जाउनी, तोषवावें ।
सुखदमदन-लीला शीतकालोचिता त्या ।
करुन, सुखित हो रे, फीर मार्गें सुकृत्या ॥४२८॥

---

१ उदकें. २ अथवा. ३ तिच्या विरहाग्नीला न समजणारा (नपुंसक). ५ कठोर. ६ नचा संबंध धरावें–इकडे.

वसंततिलका.

वाहे समीरेंण सुशीतल मंद शांत ।
नाना-सुमांतिल सुवास मरंद घेत ।
कालीं अशा नर सुखी रमताति कांहीं ।
जे धन्य मर्त्य तरुणीसह रम्य-गेहीं ४२९ ॥

मालिनी.

सतत पिहित राहे द्वार अंतर्गृहाचें ।
ज्वलित दहन राहे नेहमीं दीप्त साचें ।
मृदु वसन उबेचें सर्व अंगांत आहे ।
जवळ मृदुलगात्री सीत कोठून राहे ॥ ४३०॥

शालिनी.

सौख्या देई सेवितां ती हेंसंती ।
हेमंतीं ती सुंदरी ही हसंती ।
पूर्वाऽभावीं अल्प सीतार्ति होते ।
अन्योंऽभावीं दुःख अत्यंत हो तें ॥ ४३१ ॥

मालिनी.

बहुत कुपित झाल्या सुंदरी ह्या दिनांत ।
तरि हि ऋतु तयांचा कोप राहूं न देत ।
दिनभर बसती त्या रोषयुक्ता न रात्रीं ।
करुन मिष हिंवाचें, भर्तृसक्ता सुगात्री ॥ ४३२ ॥

शार्दूलविक्रीडित.

"पीडी दैव सुदुर्बेळां" स्मरण हें होई मला पाहतां ।
सच्छिद्रां-शुक-युक्त-निर्धन जनां हें शीत हो बाधितां ।

---

१ वारा. २ निखाऱ्यांनीं भरलेली शेगडी. ३ शेगडी नसली तर.
४ हसणारी स्त्री नसली तर. १ भोंकें पडलेलीं वस्त्रें त्यांनीं युक्त.

जेथें तें दृढ गेह ज्यांत वसती श्रीमंत ते सर्वदा ।
तेथें शीत न जातसे जरि हळूं गेलें न पीडी कदा ४३३

आर्या.

द्युमणि[1]-प्रकट[2] न होतां, कमलाकर[3] सद्गुणी[4] मुदित होती।
तिमिरा[5]दर्शन[6]योगें चक्षुष्मत्ता[7] कृतार्थ[8] होते ती ॥४३४॥

शिखरिणी.

यदा[9]विर्भावानें सकलतम तें दूर पळतें ।
बहूत्साहानें हें जग सकल-कर्मांस करितें ।
न तेजस्वी पातां[10] पर[11] सकल-जीवां बाध मनीं ।
तया मित्राचें सं-क्रमण[12] मकरीं[13] पौष-सुदिनीं ॥४३५॥

मंदाक्राता.

संक्रांतीचा सण जंव पुढें राहतो एक-मास ।
तेव्हांपासूनि च विधुमुखी सांगुनी हो प्रियांस ।
धुव्वा खाशी पति कडुनियां शर्करा आणवीती ।
रामा कामा करुनि, हलवा सुंदरी त्या करीती॥४३६॥
उत्कंठेनें प्रथम करिती शर्करा-पाक रामा ।
कौशल्यानें विमल[14] करिती त्या तयाला सुकामा ।
ज्या गोऱ्या ही असुन करिती प्रत्यहीं निर्मलांग ।
त्यांची राहे कुठुन मलिनाच्या वरी प्रीति सांग॥४३७॥

शिखरिणी.

प्रपंचाची हौशी सकलजगतीं ती च सुकटी[15] ।
चतुश्चक्रासज्जा[16] करि भरुन अंगार[17] शकटी[18] ।

---

१ सूर्य, रत्न. २ उदय. ३ सरोवरें, सावकार. ४ कमलतंतूंनींयुक्त, गुणवान् (पारखी). ५ अंधार, डोळ्यांतील बुरा. ६ अभाव. ७ नेत्रांचें अस्तित्व. ८ सार्थक. ९ ज्याच्या उदयानें. १० रक्षक. ११ अन्य. १२ गमन. १३ मकरराशीस. १४ निर्मळ. १५ स्त्री १६ तयार. १७ निखारे. १८ शेगडी.

धरूनी ओढाया खळ खळ तिला सांखळ असे ।
हळू ओढी तीतें जवळ मधिं विस्तू रसरसे ॥ ४३८ ॥
दिनीं हेमंताच्या सुख करि च अंगार-शकटी ।
ह्मणूनी रामा त्या मुदित बसती फार निकटीं ।
वरी सत्पात्रांतें चढवुनि बिया तीळ वरतीं ।
सुपाका घालूनी हळु फिरविती त्यांस सुदती ॥४३९॥

मंदाक्रांता.

मृद्वंगी त्या हळु च हलवा अंगुलींनीं करीती ।
पात्रांमध्यें तरि हि हलवे हेलकावे च घेती ।
ज्या, दृक्प्रांतें सकल-जगता सुंदरी हालवीती ।
हस्तस्पर्शें भ्रमविति तयां, काय आश्चर्य देती? ॥४४०॥

दिंडी.

सुंदरी ते हलव्यास करित राहे ।
तदंगावर कांटा हि उभा राहे ।
सुगात्रीच्या मृदु अंगुलिच्या स्पर्शें ।
सरोमांचित होतसे जणूं हर्षें ! ॥ ४४१ ॥

शिखरिणी.

मृदु-सुखद-करानें निर्मितां, कोमलांगी ।
बहु खर हलव्या रे ! कंटकां स्वीय अंगीं ।
प्रकट करुनि त्यांच्या अंगुली पीडितोसी ।
मलिनं-हृदय यांची रीति राहे च ऐशी ॥ ४४२ ॥

दिंड्या.

स्नेहबीज च लाविती त्या सुकालीं ।
पात्र-मध्यें सितशर्करालेंवालीं ।

१ बोट. २ पापी, (पक्षीं) मलिन (काळा तोळ) आहे हृदयीं (आंत) ज्यांच्या. ३ प्रीतीचें बीं, तीळ. ४ शुभ्र. ५ आळें.

स्नेह[1]जल ही घालिती सदा भारी ।
अंकुरोद्भव होतसे मनोहारी ॥ ४४३ ॥
अंकुरोद्भव बोलतां जरी त्यांतें ।
होतनाहीं तद्वृद्धि[2] कां ? वदा तें ।
त्यांस बाला अंगुली लाविताती ।
उतावळिनें कुंठिता गती होती ! ॥ ४४४ ॥

स्रग्धरा.

त्रैलोक्यीं शक्ति ऐशी अ[3]घटित अबलांसारखी पाहिली ती
पात्रीं बीजास लावी, करुनि रसअळें कीं जल स्नेह ओती
त्या लावी हस्त-शा[4]खा, मृदुलसु[5]मनसें युक्त, भृंगाक्षि[6]नीं ही
ऐसा तो स्नेह[7]-शाखी बनवुन हलवे सत्फलें तोडिते ही॥

साकी.

सुगंधि सुंदर केशररंगित, अनेक-रंगी कांहीं ।
सुमुखी हर्षे हलवा करिते फारच शोभा पाहीं॥४४६॥

वसंततिलका.

“येताति सद्गुण गुणप्रिय-संगमें ते” ।
हें वाक्य सा[8]र्थ हरिणा[9]क्षि-कृतींत होतें ।
सस्नेह[10] सर्वगु[11]णयुक्त तिचें हि चित्त ।
[12]सामोद, ते च उठति गुण हालव्यांत ॥४४७॥

आर्या.

सक्रांतीचा सण तो, आला अदले दिनीं च ये भोगी ।

---

१ प्रेम. २ अंकुरांची वाढ. ३ विलक्षण. ४ हस्त ह्याच फांद्या. ५ मन, पुष्प. ६ भ्रमरासारखे नेत्र. ७ प्रेम, तिळ. ८ सार्थक. ९ स्त्रीच्या कृतींत (हालव्यांत). १० प्रेमयुक्त, तिलस्नेहयुक्त. ११ सत्व रज तमोगुणयुक्त, शुक्ल, रक्त इ० रंगांनीं युक्त (हालवे). १२ आनंदयुक्त, सुवासयुक्त (केशराचा सुवास असतो).

सुगंधि तैलें वस्तू अंगा लावून न्हाति गौरांगी ॥४४८॥
मिष्ट सुवासिक खिचडी, सगळीं वांगीं पदार्थ बहु पुरुषा
घृत ही वाढुन नंतर, भोजन करितातिं अंगना अरुषा
सघृतान्नानें होतो, शीतार्तिविनाश ह्मणुनि त्या प्रमदा।
आग्रह करूनि घनघृत, वाढिति जें वाढवी च शक्तिमदा

साक्या.

सायंकाळीं नवीन लुगडीं, चोळ्या नटून लेती।
एकीमेकी प्रीतीनें त्या, भोगविड्यांतें देती ॥ ४५१ ॥
सप्त च पानें, सप्त सुपाऱ्या, सप्त लवंगा, सप्त।
दोडे, देती, सप्त विड्यांतें सुवासिनींतें संप्त ॥४५२॥
रतिदेवीच्या तोषें होते प्राप्ती भोगविड्याची।
ह्मणूनि देती तत्प्रीतीस्तव दानें भोगविड्यांचीं ॥४५३॥

वसंततिलका.

पंचेषु-दीप्तदहनें जणुं भीरु तप्त।
दानें शमास करिती रमणींस सप्त।
बाणांस पंच, अणखी रति-मन्मथांस।
एकैकं, हा च जमतो बघ मेळ खास ॥४५४॥

साक्या.

संक्रांतीच्या दिवशीं मानव, वाटुन तिळ अंगांतें।
प्रातःकालीं लावुन करिती, स्नानें नित्य-विधींतें॥४५५॥
अमदाबाजी चंद्रकळा त्या यवल्याच्या साड्या ही।
तरुणी रमणी रम्य फुटाणी नेसुन नटती कांहीं४५६॥

१ रागरहित. २ सुवासिनीचें विशेषण. ३ उपभोग. ४ मदनप्रदीप्तअग्नीनें. ५ पांच बाणांला पांच. ६ मदनाला, रतीला.

दिंड्या.

भूषणांनीं सुंदरी नटुन झोंकीं ।
हळदकुंका देतात एकमेकीं ।
कितिक वाणें देतात बहु प्रीत्या ।
सुखदसौभाग्याच्याच अधाशी त्या ॥ ४५७ ॥
हळदकुंकूं सौभाग्य-सौख्य-कामा ।
अवे पूजुन लुटविती, करुनि कामा ।
स्त्रिया गडबड करितात किती सोस ।
भीरु निर्भय लुटताति राजरोस ॥ ४५८ ॥

आर्या.

अबला कितीक दानें, करिती, देती वधूंस रसरंगा[1] ।
दानीं-रतिपतिदेवा[2], तोषवुनी पावतात रस[3]-रंगा ॥ ४५९ ॥
पक्कान्न-मिष्ट-भोजन, साप्तस्त्रीसुत करून हर्षानें ।
तिसऱ्या प्रहरीं निघती, तिळगुळ देण्यास थोरजन सानें

दिंडी.

गोफ कंठ्या कंठांत त्या अमोल ।
अंगठ्यावर चमकती हिरे लाल ।
किती रेशिमकांठीहि धोत्रजोडे ।
नवे खुलती पायांत लाल जोडे ॥ ४६१ ॥

साक्या.

किती बनाती अंगरखे ते तऱ्हेतऱ्हेचे अंगीं ।

१ एका खोबऱ्याच्या वाटींत कुंकू व एकींत गूळ घालून त्या पदराखालीं झांकतात आणि 'रस घ्या व रंग द्या' असें बोलून दोन्ही वाट्या सुवासिनींच्या हातीं देतात. त्या गुळाची वाटी (रसाची) ठेवून (रंगाची) कुंकाची परत देतात. २ मदन. ३ शृंगाररसांतील रंग.

कशांस गोंडे, वस्त्रें खुलती कितीक नानारंगी ॥४६२॥
नारळिपदरी दशासहित जर ज्यां ऐशीं पागोटीं ।
अब्बाशाई कुसुंब-रंगित दिसती सुरेख मोठीं॥ ४६३ ॥

दिंडी.

डबे हातीं अभ्रकी कागदी ही ।
त्यांत हलवा अत्यंत खुलत राही ।
प्रथम देवां जाऊन अर्पिती ते ।
नमन करुनी हलव्यास भक्तिनें ते ॥ ४६४॥

साक्या.

'तिळगुळ घ्या' हें बोलुनि नंतर ह्मणताती ' गोड्बोला'।
हलवा देउन नमस्कार जन करिती परस्परांला ॥४६५॥
श्रीमंतांच्या स्वाऱ्या निघती मार्गी गरदी दाट ।
हत्ती घोडे झुलती कोठें असतो मोठा थाट ॥ ४६६ ॥

मंदाक्राता.

लाडें चौडे करुन वरती चालती ज्यांत तोडे ।
वाळा माळा खळखळत ते, आखडीतात तोंडें ।
अंगीं रंगीं खुलत गजनीं लाल खोगीर गोंडे ।
ऐसे खासे निघत असती रम्य संपन्न घोडे ॥ ४६७ ॥

मालिनी.

सधन पुरुष ऐटीं बैसती अश्व-पृष्ठीं ।
चमकति जरि शाली अंगठ्या रत्न-कंठी ।
हलति तुरगपादीं भूषणें आणि अंगीं ।
दवडत हलव्यातें घेउनी दूत मार्गीं ॥ ४६८ ॥

पृथ्वी.

सहर्ष जन जाउनी प्रियसुहृज्जनांच्या घरीं ।
परस्पर नमून ते तिळगुळांस देती करीं ।

गृहस्थ सदनांगतां बसविती सुखें बैठकीं ।
वदून मृदुभाषणें, मग विड्यांस देती सुखी ॥ ४६९ ॥

साकी.

सुखकर भाषण बोलुन नंतर जाती अन्य-गृहातें ।
ह्या-रीतीनें हलवा देती स्वगृहीं ही आप्तां ते ॥ ४७० ॥

शिखरिणी.

फराळातें रात्रीं करुनि जन सानंद बहुत ।
विडे घेती जाती मृदुसुखद तल्पीं सुखयुत ।
वरी पेला तांब्या जलभरित हातांत सुमुखी ।
सुवेषा येती त्या चमकत हिऱ्यांची लखलखी ४७१॥

इंद्रवज्रा.

मंचीं मृगाक्षी बसती सुगात्री ।
ज्या दृष्टिमात्रें स्मरतापदात्री ।
लाजूनि हर्षें हलवा प्रियांला ।
देती ह्मणोनी मग "गोड बोला." ॥४७२॥

वसंततिलका.

हें सुंदरी-मधुरभाषण फार गोड ।
लागे प्रियास अमृतावर तेहि तोड ।
सांगूं कितीतरि रुची मग हालव्याची ।
नाहीं तयास तुलना त्रिजगांत साची॥ ४७३ ॥

दिंडी.

किती हौशी सुंदरी प्रियमुखांत ।
प्रीतिनें त्या हलव्यास घालितात ।
किती लागे मधुरता रुचि तयाची ।
सर्व गोडी सुंदरी-मृदुकराची ! ॥ ४७४ ॥

---

१ घरीं आलेल्या लोकांस.

साकी.

प्रिय ही तेव्हां उल्हासानें, सुमुखी-मुख-कमलांत ।
हलवा घालुन लगेच चुंबन करिती त्या- संधींत ४७५ ॥

वसंततिलका.

चुंबी सुगल्ल सहसा प्रिय, चंचलाक्षी ।
चंद्रानना हिसकुनी मुखकंज, लक्षीं ।
भ्रूचाप ओढुनि दृगंतशरास मारी ।
त्यातें परंतु अधरामृत एक तारी ! ॥ ४७६ ॥

साक्या.

तांब्यांतिल जल पीउनि नंतर, रमणी विडा प्रियांला ।
देउनि आपण घेती; मग ते करिती विनोदलीला ४७७ ॥
दुसरे दिवशीं किंक्रातीला, रमणी नटूनि देती ।
एकीमेकी चातुर्यातें दावित हलवा प्रीतीं ॥ ४७८ ॥

शिशिरऋतुवर्णन.

आर्या.

शिशिरीं सीत लयातें, जातां जंतूस दुःख तें करितें ।
अधिकारी जे कुमती, जातां जातां हि ताप करिती ते ।
जातांना सीत लया, प्रवृद्ध होतें च चेतनास्नेह ।
दीप जसा क्षयकालीं, वृद्धीतें पावतो विना स्नेहें ॥ ४८० ॥

साक्या.

ऋत्वर्धाच्या नंतर सीत हि, हळु हळु निघून जातें ।
उष्ण-शत्रुची स्वारी लवकर येइल, भिऊनि कीं तें ? ४८१
धान्यें ताटें आदिकरूनी खटला घेउनि जाते ।
लक्ष्मी ह्मणुनी उदासीनता शिशिरा तुजला येते ४८२ ॥

---

१ चेतन सजीव प्राणी त्यांचा नाहीं स्नेह प्रीति ज्याचे ठायीं. २तेल.

वसंततिलका.

गोधूमधान्यचणकांवरचीहि लक्ष्मी ।
जाई त्यजूनि विपिना शिशिरीं स्वधामीं ।
जी कीं असे सकलभूषण ती च जातां ।
शोभा कुठूनि मग राहिल तेथ आतां ॥४८३॥

आर्या.

लक्ष्मी त्यजुनी जातां, विशोभ शिशिरा, पहा तुझ्या ठायीं
धनधान्यर्द्धि हि जाउनि राहे अवशिष्ट धूळ त्या ठायीं॥
शिशिरा श्रीविण जीवन, व्यर्थ तुझें वाटतें मज विरामा
जाणुनि हें च विधीनें, अपमानें योजिलें तुज विरामा॥

शिखरिणी.

गृहातें टाकूनि क्षणभर च जातां हि रमणी ।
नवी वस्तू वाटे विकल सदनीं ही भणभणी ।
उदासीनत्वानें मनुज यदभावीं भटकती ।
वनश्री स्त्री नाहीं तुज कुठुनि शोभा विलसती॥४८६॥

वसंततिलका.

तूं जीर्णता लपविण्या करिशी स्वकाया ।
जाणो सुवर्णमय पीत करून माया ।
लक्ष्मीस मोह करण्या बरि युक्ति केली ।
नाहीं परी तुज गड्या तरि साध्य झाली४८७॥
जीर्णा त्वदीय तनु पत्रमिषें गळे ते ।
पाहोनि कृत्रिम तुझी कृति चंचला ते ।
लक्ष्मी त्यजून तुज जाइ पराकडेस ।
भर्ता श्लथेंद्रिय रुचे न च सुंदरीस ॥ ४८८ ॥

---

१ स्त्रीरहिता. २ अखेरीस. ३ स्त्रीच्या अभावीं.

शार्दूलविक्रीडित.

मोठाले दिसतात सोट तरु हे पर्णें न ज्यां राहती ।
जाणो स्तंभ च हे वधार्ह[1]पुरुषां कीं रोंविले वाटती ।
कीं हे मुंडित भिक्षु पत्रनिकरन्यासा[2][3] करूनी उभे ।
शोभा राजविलासिनी तिजसवें कैसें तुझें रे निभे ! ४८९

साकी.

खुंटावरचे ह्मणति कावळे स्त्रीसुत नसति जयांला ।
खुंटावरचे कितिक कावळे तुजमधिं दिसति अह्माला ॥

वसंततिलका.

शीतोष्णभूप इतरेतर[4]-शत्रु खास ।
झुंजा करूनि हटवीति परस्परांस ।
येतां मधें शिशिर त्याक्षणिं हो चुराडा ।
शोभा स्वकीय दवडून बसे च वेडा ॥ ४९१ ॥
विश्रांति कर्षकजनाप्रति तूं च देशी ।
अन्यर्तुमाजि न मिळे क्षण ही तयांसी ।
होती कृषीवल फिरून नव्या दमाचे ।
नाल्पोपकार तव त्यांवर होति साचे॥ ४९२ ॥
नाहीं तुझ्यांत अति उष्ण न शीत फार ।
आहेस तूं सुखद यास्तव होशि थोर ।
कार्यें अनेक करण्या दिन हे च योग्य ।
आहेत यापरि किती ह्मणतात योग्य[5] ॥ ४९३ ॥
बारे सुवर्णमय[6] तूं घडुनी च खाशा ।
त्या मोहरांस[7] जरि दाविशि ही स्वकोशा[8] ।

---

१ वधाला योग्य. २ समुदाय. ३ त्याग. ४ परस्पर. ५ सत्पुरुष. ६ सुरेखवर्ण, सोनें. ७ मोहरा, फुलें, कळ्या (अंब्याच्या) ८ जामदारखाना, कळ्या.

कारागिर प्रथम तूं असतां तयांचा[1] ।
देती वसंतऋतुला जन मान साचा ॥ ४९४ ॥
सुव्यक्त कारण असे कथितों तुला बा ।
श्रीशास[2] मान जन देति न ते गरीबा ।
आहे समानकृति ही सरशी हि खाशी ।
नांवावरी च भुलती जन, रीति ऐशी॥ ४९५ ॥

साकी.

हळु हळु ते हिम जातें नंतर उष्णहि तसें च येतें ।
दोघांमध्यें चेंगरुनी ऋतु दीन-दशा कीं होते ! ॥४९६॥

आर्या.

शीतोष्णोभयधर्मा, संपे श्री ह्मणुनि तूं सुखें रहित ।
पर ऋतु एकच धर्मा, करिती श्रीसंग्रहा; सुखें सहित ॥
गमनागमनावसरीं, उभयात्प्रातिथ्य योग्य करण्यानें ।
जाते श्री संपूनी, युक्त श्रीरहितता तुला त्यानें ! ४९८

शिखरिणी.

अहंकारें विश्वा वश करुनि जाई स्मर हरीं ।
तदंगा जाळूनि त्रिनयन अनंगत्व च करी ।
जगा जाळी प्राशी विष शिव करी भूषण गळीं ।
शिरीं गंगा गौरी तनुरत लसे चंद्र निटिलीं ॥ ४९९ ॥

आर्या.

विषपानानंतर तो, विषाग्नि पेटून दग्ध करि तनुला ।
तच्छमना कीं शिव धरि, शीर्षी शीतांशु शीत गांग जला॥

---

१ मोहरांचा. २ श्रीच्या (संपत्ती, शोभा) स्वामीस. ३ दोन धर्मांकडे. ४ सीताचें गमन व उष्णाचें आगमन ह्या दोन्ही प्रसंगीं. ५ योग्यच. ६ शिवावर. ७ शरीराशीं सक्त.

शिखरिणी.

कपर्दी भक्तांतें प्रचुर धन देई नवल तें ।
जरी शूली नाशी सकलभजकव्याधि बहु ते ।
करी ज्ञानी भक्तां पशुपति पहा उग्र हि जरी ।
दयेचा जो ठेवा, शिव भव असूनी भवहरी ॥५०१॥

आर्या.

माघीं शिवरात्रदिनीं शंभूत्सव थोर सर्व जन करिती ।
देवालय भूषविती काढुनि रंगित अनेक चित्र-तती ५०२

साक्या.

प्रातःकाळीं महानदीवर करिती स्नानें सर्व ।
नित्यविधीतें अटपुन नंतर पूजित बसती शर्वे ॥५०३॥
रुद्र ह्मणूनी रुद्रावरती, करती जन अभिषेक ।
अहोरात्र ही अभिषेकातें करिती कितीक लोक॥५०४॥

आर्या.

शिवशांतिदाभिषेकें, भक्तज्वर दूर होइ संपूर्ण ।
सुटती कितीक तैसे भवतापापासुनी हि जे पूर्ण५०५॥

शिखरिणी.

सुपुष्पें वाहूनि त्रिदलनवबिल्वा शिवशिरीं ।
अगर्बत्या दीपावलि भजक ओंवाळिति करीं ।
किती कर्पूराची रुचि खुलतसे चंद्रशिखरीं ।
शिवप्रांसादीं तें मधुरतर हो गंध रुचिरीं ॥ ५०६ ॥

साकी.

लोक उपोषित सस्त्रीबालक शिवदर्शन करिताती ।
दुसरे दिवशीं करिति पारणें लौकर महाप्रभातीं ५०७॥

---

१ भिकारी, शिव. २ रोगी, शिव. ३ भक्त. ४ महापशु, शिव. ५ संसार. ६ शिव. ७ शिवाला शांति देणाऱ्या अभिषेकानें. ८ पूर्ण-भक्त. ९ कांति १० देऊळ.

आर्या.

शिशिरीं फाल्गुनमासीं, आला शिमगा सणांत सण थोर।
करितात पौर्णिमेला, होळ्या सानंद होउनी फार५०८॥

होळ्या जन माध्यान्हीं, करिती कित्येक लोक सायान्हीं
पूजा करून नंतर, करमुखरव सांगतेस करिती ही॥

शार्दूलविक्रीडित.

सीतानें जन आर्त होति, ह्मणुनी होऊन एक्या मतीं।
होळ्या सर्व जगीं करूनि हिम तें जाळूनि कीं टाकिती
प्राबल्या प्रभु पावला जरि, करी पीडा[1] प्रजेतें केरीं[2]।
ऐक्यें जे जन वागती प्रभु-कुधीचा घात त्यांचे करीं ५१०

साक्या.

खणखण डफ ते वाजत असती, ठणठण मुखकर-शब्द
बालक उत्सुक फारच करिती, घुमून राहे नाद५११॥
पक्वान्नादिक भोजन करुनी, निघती शब्द करीत।
आट्यापाट्या हुतुतू यापरि, खेळुन ते रमतात॥५१२॥
सशब्द बालक लीला करिती नाश्चर्याची गोष्ट।
तरुण वृद्ध ही ह्या रीतींनें, करूनि होती तुष्ट!॥५१३॥
शिमग्यामध्यें लोक तमाशा बघणें ह्मणति अवश्य।
करवुनि त्यातें नटनृत्याला होती सकल हि वश्य ५१४
रमणीरूपा धरून नट ये नाचत भाव करीत।
रूपभ्रांती पाडुन कितिकां जनचित्तां मोहीत॥५१५॥
स्त्री-पुरुषांचे संभोगादिक बीभत्सोक्ति जयांत।
नकला सोंगें लक्ष देउनी जन पाहत बसतात॥५१६॥

---

१ पीडित. २ करांनीं.

दिंड्या.

सुंदरीचें वेषानुकरण काहीं ।
नटें करुनी जनचित्त मोहिलें ही ।
सुंदरांगी मोहिते सकललोकां ।
यांत कांहीं आश्चर्य वाटतें का! ॥ ५१७ ॥
तरुण बालक उद्युक्त पाडव्यास ।
राखमाती खेळती धुळवडीस ।
अवाच्योक्ती[1] बोलून एकमेक ।
शंखवाद्यें करिताति जमुन लोक ॥ ५१८ ॥

साकी.

नदीतटाका जाउन हर्षें पोहुन गृहास जाती ।
ह्याच रीतिनें सर्व ठिकाणीं चार्‍ही दिन रमताती ५१९ ॥

दिंड्या.

शीत परलोका आप्त जणूं जाय ।
तद्विनाशी जाळिती त्यास काय ।
क्रिया करुनी मुखशब्द अशौचानें ।
राख टाकुन करितात नदी-स्नानें! ॥ ५२० ॥
आपुल्या सणिं आहेत सभ्यरीती ।
त्यांत शिमगा जरि लोक मानिताती ।
राखमाती खेळणें शंखवाद्य ।
दुरुक्त्यन्यक्रीडा हि होत निंद्य ॥ ५२१ ॥

वसंततिलका.

स्वच्छंदताचरण इष्ट असे जनांतें ।
लोकीं विरुद्ध असतें करणें तसें तें ।

---

1 बोलण्यास अयोग्य. २ भाषणें.

हा हेतु लक्षुन जणूं सण हाच केला ।
लोकां यथेच्छ रमण्यास्तव खेळण्याला ॥५२२॥

साकी.

रंगपंचमी-दिवशीं मानव चोळुन सर्वांगांतें ।
स्नानें करिती चतुर्दिनांचा मल तो काढुन कीं ते५२३॥

दिंडी.

भोजनातें मित्राप्तसहित लोक ।
करुन घेती तांबूल ते अनेक ।
प्रमोदानें रंगास शिंपडीती ।
स्वच्छवस्त्रीं दिसतसे सुशोभा ती ॥ ५२४ ॥

साकी.

शिडकावाचीं स्त्रिया पातळें कर्वतिकांठीं उंचीं ।
कितीक शुभ्र च रेशिमकांठीं नेसुन नटती साचीं५२५

दिंडी.

दोरव्याच्या कंचुक्या तकतकीत ।
ज्यांस खुलती जरिकांठ झकझकीत ।
अंगिं घालिति भूषणें खुबीदार ।
गोफगोंडे नव ज्यांस झोंकदार ॥ ५२६ ॥

साक्या.

रात्रीं रमणी रमण करूनी सत्वर भोजन हर्षें ।
दिवाणखान्यांतिल पर्यंकीं जाती ते संतोषें ॥ ५२७ ॥
श्वशुर श्वश्रू निद्रित होतां सासुरवाशी जाती ।
लगबग लगबग रंगापूरित पात्रा घेउन हातीं ॥ ५२८॥

मालिनी.

. छत खुलत असे तें स्वच्छ झाडें हि हंड्या ।
सुबक तसबिरी ही, शोभती रम्य माड्या ।

गजगति चढतांना पायऱ्या त्या जिन्याच्या ।
छुमछुम रव कर्णा हर्ष देई प्रियाच्या ॥ ५२९ ॥

साकी.

मूद फिर्किचें फूल राखडी केतक सुचंद्रकोर ।
मौक्तिक कुरडू बुगड्या बाळ्या काप हि कानीं थोर ॥

शिखरिणी.

सुतेजें मोत्यांची नथ खुलतसे ती तिनतुरी ।
गळीं मुक्तापेंडीं तनमणि ठुशी माळ हि सरी ।
सुती-वांकी तोडे विलसति जवे गोठ सुकरीं ।
पदीं मोठे तोडे छुमछुम रवा नूपुर करी ॥ ५३१ ॥

साकी.

रमणीचरणीं नूपुरसिंजित झुणुझुणु वाजत राहे ।
वाटे मजला मदनधनूची झंकृति होत असे हे ॥५३२॥

शिखरिणी.

सुशब्दालंकारीं[1] अति-मृदुसुवर्णी[2] युत किती ।
पहा शोभा मोदा करित असती काव्य सुदती ।
मृदु स्त्री काव्यें ही, कठिण च सुवृत्तीं[3] कुचयुगीं, ।
असे काठिण्याचें रसिकपुरुषा सौख्य च जगीं॥५३३॥

दिंड्या.

चकचकाटें चमकती भूषणें तीं ।
सुंदरीचें तारुण्य शोभवीती ।

---

१ सुंदर शब्दयुक्त अलंकारांनीं=भूषणांनीं, सुशब्द आणि अर्थालंकार यांनीं युक्त. २ उत्तम आहे सुवर्ण ज्यांचे ठायीं (सुशब्दालंकारीं याचें विशेषण). अत्यंत मृदु आहेत सुवर्ण=अक्षरें ज्यांचे ठायीं ३ वाटोळे, सुंदर वृत्तें=छंद आहेत ज्याचे ठायीं (काव्यादि०).

हार विलसे कुच-कुंभ-शुभ्र-धारा ।
भीरु करि कीं अभिषेक गमे मारा[1] ! ॥५३४॥

कंदुक[2], स्तन, लावण्य-मौक्तिकाचे ।
स्वर्णनिधि कीं कंदर्प राजयाचे ।
स्मरें मंत्रित लिंबे च मोहण्या कीं ।
सौख्यवेलीं[3] लटकलीं फलें झोकीं ! ॥ ५३५ ॥

बाहुलतिकाकंद[4] कीं कुच जणूं ते ।
युग्म[5] यौवन-तरु-फलांचें[6] च कीं तें ।
रम्यसंपुट सौंदर्य-हीरकाचें ।
वर्तुल स्तन वाटती सुंदरीचे ! ॥ ५३६ ॥

मालिनी.

कठिणहृदय अन्यद्रव्यजीवा हरूनि ।
दिनभर मग वस्त्रीं राहती ते लपूनी ।
कुच नवतरुणीचे वाटती स्तेन[8] मातें ।
स्तन चुकुनि तयांला बोलती लोक कीं ते ! ५३७

साकी.

रंगा लपवुनि लज्जित सुमुखी जाते मंचीं बाला ।
नवपरिचितपतिसंगा प्रथम चि सण भीरूला आला ॥

शिखरिणी.

उशी गिर्द्या गादी पर भरुन केला विलसतो ।
बिछाना पर्यंकीं अतिमृदु असे हातभर तो ।
वरी राहे स्वच्छास्तरण जुळिली रम्य-दुलयी ।
गुलाबी पाणी ही घमघमित तैलें हि निलयीं ॥ ५३९ ॥

---

१ मदनाला. २ चेंडू. ३ सुखाची वेल=स्त्री. ४ बाहूरूप लतेचे कंद. ५ द्वय. ६ तारुण्यरूप वृक्षफलांचें. ७ डबे. ८ चोर.

स्रग्धरा.

चांदीचें शोभतें तें तबक अडकिता घागऱ्या ज्यास हैम।
गोळ्या पत्री लवंगा क्रमुक[1] विलसती वेलदोडे बदाम।
सामानें चौफुला ही खुलति बहु डब्या सांखळीचा चुनाळ
पक्कीं पानें सुवर्णें कृत जणुं गमती पानदानीं रसाळ ॥

दिंडी.

विडा प्रेमें देतसे प्रिया पाहें ।
एक वस्तु हि आरक्त त्यांत नोहे ।
कुठुन लाली त्यामधें येत आहे ।
चित्रकरणी सुंदरी-करीं राहे ॥ ५४१ ॥

साकी.

रागानें कृत तांबूलीं कीं राग च रमणी ठेवी ।
किंवा पल्लवहस्तांतिल तो राग च त्याला लावी॥५४२॥

दिंडी.

हें हि नोहें मज गमे अन्य ऐका ।
अनंगाचा हा व्यक्त राग हो कां ।
वधूपुरुष क्रीडा-सुखास घाई ।
कां न करिती अद्यापि ह्मणुनि होई॥ ५४३ ॥

साकी.

सुमुखीच्या प्रिय मुखांत घाली प्रेमानें तांबूल ।
बिंबोष्ठीमुख रंगित, वर नथ चमके ते तेजाळ॥५४४॥

दिंड्या.

वदन रंगित तांबूलचर्वणानें ।
लाल कमला लाजवी सुशोभेनें ।

---

१ सुपारी.

नयन सांजन चलदीर्घलोचनेचे ।
निशित शर कीं विषदिग्ध सुमधनूचे ॥५४५॥
लाल कुंकू टिकली हि ती विशालीं ।
सुतनुभालीं रेखली दिसे शाली ।
स्मरें रमणीसाधनें सकल-लोकां ।
मारुनी कीं लाविला रक्त-टिका! ॥ ५४६ ॥

साकी.

मीस करूनी जाउनि आणी रंगातें चलनेत्री ।
पिचकारीनें प्रियकरवक्षीं उडवीं रंग सुगात्री ॥५४७॥

दिंडी.

अनंगानलसंतप्त वल्लभांगीं ।
थंड रंगा टाकिते सुंदरांगी ।
घृत च जणुं तो, हो, तनूची हि आग ।
स्मराग्नीची ज्वाला चि लाल रंग ॥ ५४८ ॥

साकी.

प्रियकर रागें गौरांगीच्या अंगीं उडवी रंग ।
कर्वतिकांठी पातळ रंगें रंगित होई अंग ॥ ५४९ ॥

शिखरिणी.

छटे रंगाचे ते विरलमृदुवक्षीं विलसती ।
गुलालाची तैशी धुनुक दिसते लाल वरती ।
सुकेशीच्या भांगामधिं दिसतसे सुंदर छटा ।
स्वरूपें दोघांचीं खुलति दिसते कांति हि पटा५५०

वसंततिलका.

तांबूलरंगित अनंतर केशराच्या ।
रंगें सुरंगित, वधूप्रिय होति साचा ।

होताति रंगित तसे च अनंगरंगें ।
जाती बुडून मग त्यामधिं ते सुरागें ॥ ५५१ ॥

शार्दूलविक्रीडित.

पूर्वीं एकमतें विचार पुरुषीं केला असे कीं असा ।
स्त्री-साह्याविण हा करूं च शिमगा, आरंभिला, तो कसा
होई गोड? धुळीस लोक मिळती चाऱ्ही दिनीं कष्टती।
घेतां ते रमणी-सहाय्य, बुडती रंगांत, नान्या गती ! ॥

दिंडी.

तमाशाचा होतसे थाट रात्रीं ।
देति वेश्यागायनें सुखें श्रोत्रीं ।
पुरुष वेश्या सविनोद शिंपडीती ।
रंग वर्षीं सानंद उभय होती ॥ ५५३ ॥

मालिनी.

चपलनयनभंगें प्रेम एकास दावी ।
पर मधुरवचें ती स्नेहपाशांत गोंवी ।
सुरत-रस-सुखाचा नाद अन्यास लावी ।
सकपटचलवेश्याचित्त एकत्र केवीं ! ॥ ५५४ ॥

साकी.

स्फुट कुच दावुनि विनोद करुनी हांसुनि चित्ता मोही
बाह्यमंजुला अंतर्मलिना वेश्या असती पाहीं ! ॥५५५॥

पद.

गड्यांनो, तो जगदीश भजा ! ॥ ध्रु० ॥
कृपें जयाच्या साहि ऋतूमधिं, आहे बहुत मजा । ग०
वसंतसीतलवात फुलांतिल, फिरतो घेत रजा ॥ ग० ॥
द्राक्षाम्रादिक मधुरस सुफलें करितो फार चिजा । ग०

सुपीक होण्या करी उष्णता, ग्रीष्मीं तो न दुजा । ग०
वर्षुनि वर्षा हर्षा देतो शमवुनि ताप रजा ॥ ग० ॥
शरदीं धान्यें सुजलें करितो शोभा करि जलजा । ग०
सुफलीं पुष्पीं मुदित करी तो घनमल जाति विजा । ग०
हेमंतीं रुचि अन्नजला अति देतो सुख मनुजा ॥ ग० ॥
शिशिरीं नाहीं कमी रंग, पण लवकरि तुझि उमजा । ग०
ऋतुवर्षादिक रूपें त्यांचीं, काल चि तो समजा ॥ ग० ॥
कृतकर्माच्या अहंकृतीच्या सोडुनि द्या गमजा ॥ ग० ॥
लक्ष्मीं ठेवा, पापापासुनि होइल सौख्य वजा ॥ ग० ॥
सर्पापरि हा काल जातसे पाहुनि त्यास बुजा ॥ ग० ॥
भजनसमाजीं विभुकीर्तीच्या गजरा संतत जा ॥ ग० ॥
विभुदृढनावें संसारार्णव तरण्या शीघ्र धजा ॥ ग० ॥

मुळांतील अशुद्ध शब्दांचें शुद्धीपत्र.

पद्य.	अशुद्ध.	शुद्ध.
१०	जेंत्रि	जेंवि
७७	विषयीं	विषयी
८४	टाकिती	टाकिति
९०	दोषा	दोषां
९३	नामीं	नामी
९८	पाहुन	पाहुन
१०६	ओच्यास	ओंच्यास
११८	ओटी	ओंटी
१२६	जणूं	जणुं
१३०	टाकिति	ठाकति
१३९	म्हणूनी	ह्मणुनी
१७१	दृगतं	दृगंत
१८७	तरुछायेंत	तरुच्छायेंत
१८९	वाटे	वाटें
२००	आणी	आणि
२३६	पांथस्थ	*पांथस्थ
२५३	पंडितांही	पंडितां ही
३२१	मलिना?	मलिना !
३२९	समंद	समँद
,,	वृंष	वृंष
३२९	झुंजां	झुंजा
३३२	मनां	मना
,,	वाटे	वाटें
३४७	स्मरविधु	स्मर
,,	सुहृत्	विधुसुहृत्
३४८	मन्मथ	मान्मथ
३५२	मग	मन
३६५	विद्यास	विद्यांस
३६८	त्यांसीं	त्यांसी
३७१	चारीं	चाऱ्ही
३७३	हि	हो
३७९	पतिस	पतिंस
३८०	प्रीति	प्रीती
४०४	सीतें	शीतें
४०५	अन्य ऋतूंची	अन्यर्तूंची
४०८	सीताचें	शीताचें
४०९	वृक्षावरी	वृक्षांवरी
४१२	ढिगावर	ढिगांवर
४१२	कृषिकांहीं	कृषिकींच
४२४	हीं	ही
,,	शंखभाती	शंख भाती
४२५	वाटे	वाटें
४३०	सीत	शीत
४३१	सीतार्ति	शीतार्ति
४६८	जरि शाली	जरिशाली
४७३	वर तेहि	वरती हि
४७९	सीत	शीत
४८०	सीत	शीत
४८१	सीत	शीत
४८६	वनश्री स्त्री	वनश्रीस्त्री
४९६	ते	तें
४९६	ऋतु दीनदशा	ऋतुदीनदशा
५१०	सीतानें	शीतानें
५२०	तद्विनाशी	तद्विनाशीं
५४६	लाल कुंकूं टिकली	लालकुंकू-टिकली
५५६	वसंत सीतल	वसंतशीतल
,,	त्यांचीं	त्याचीं

टिपांचें शुद्धीपत्र.

पद्य.	अंक	अशुद्ध.	शुद्ध.
५२	१	पर्वत.	पर्वत, राजे.
,,	२	पायकिरण.	दररोज.
,,	३	पाय.	पाय, किरण.
८९	४	गुणवतीच होय.	गुणवतीच कारण होय.
१००		लक्ष्मीच	३ लक्ष्मीच
,,	३	सुखाचें घर.	४ सुखाचें घर
१०१	४	हात.	५ हात.
,,	५	कान	६ कान.
१०५	३	एकनच.	ऐकूनच.
१५२	१९	मोत्यांच्याकांतीची.	मौक्तिक नक्षत्रांची.
२२२	३	उदक	उदक, उपजीवन.
२३५		अचल नढळणारे.	११ नढळणारे.
२३६	*	११ हाशब्दजरीइ०	* हाशब्दजरीइ०
२५७	५	जुई.	जुई, (वेश्या.)
३४५	१७	हलकेपणा.	लहानपणा.
३४८	४	मदन	मदनाचें (मान्मथ.)
,,	५	कटाक्ष	स्त्रियांचे कटाक्ष.
४३३		१	५
४५४	६	मदनाला, रतीला.	मदनाला एक व रतीला एक